

Mot en registerbasert Folke- og bolig telling år 2000?

Notater

Med dette presenteres innstillingen fra Utvalget som skal legge fram forslag til valg av innsamlingsmetode i FoB2000 - persondelen.

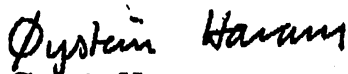
Oslo 13. desember 1994

Ib Thomsen (leder)

Odd Helge Askevold

Grete Dahl

Svein Gåsemyr

Øystein Haram

Kari Skrede

Børge Strand

Geir Thorsnæs

Harald Utne

Elisabetta Vassenden

Innhold

	Side
Oversikt over forkortelser benyttet i innstillingen	4
1. Utvalgets oppnevning, mandat og sammendrag	5
1.1 Oppnevning	5
1.2 Mandat	5
1.3 Arbeid	6
1.4 Oversikt over kapitlene	6
2. Sammendrag av de viktigste anbefalinger	7
3. Folke- og boligtellingsens rolle i det personstatistiske systemet	9
3.1 Innledning	9
3.2 Folke- og boligtellingsens rolle internasjonalt	9
3.3 FoB's rolle i Norge	11
3.4 Utvalgets synspunkter på FoB's rolle fremover	12
3.5 Nye brukerbehov	13
4. Arbeidsmarkedsstatistikk	14
4.1 Datakilder	14
4.2 Kjennemerker	15
4.3 Kvalitetsvurderinger	18
4.4 Forholdet til Personregnskapet og løpende statistikk	18
5. Utdanningsstatistikk	19
5.1 Befolkningens høyeste utdanning (BHU)	19
5.2 Igangværende utdanning	22
5.3 Internasjonale sammenligninger	24
5.4 Utvalgets konklusjoner og anbefalinger	24
6. "Inntekt" og FoB2000	24
6.1 Innledning	24
6.2 "Disponibel inntekt er et kjennemerke for husholdninger"	25
6.3 "Arbeidsinntekt"	25
6.4 Registersituasjonen	28
6.5 Utvalgets innstilling	29
7. Tryggedata i FoB2000	30
7.1 Bruk av tryggedata i SSB til nå	30
7.2 Tryggedata i FoB2000	30
7.3 Utvalgets konklusjoner	34
8. Noen spesielle problemer	34
8.1 Innledning	34
8.2 Opplysninger om yrke fra registre og statistiske undersøkelser	34
8.3 Arbeidsplass-/arbeidsreisetal	35
8.4 Innvandrersstatistikk	37
8.5 Behov for statistikk for små områder	38
9. Forslag om bedre oversikt over kostnader	38
9.1 Innledning	38
9.2 Kvalitet	38
9.3 Kostnader	39

Oversikt over forkortelser benyttet i innstillingen

A/A-registeret:	Arbeidsgiver-/Arbeidstakerregisteret
AKU:	Arbeidskraftundersøkelsen
BHU:	Befolkningens høyeste utdanning
BOF:	Bedrifts- og foretaksregisteret
DSB:	Datastøttet selvangivelsesbehandling
DSP:	Det sentrale personregister
FoB:	Folke- og bolig telling
GIS:	Geografisk Informasjon System
GR1/GR3:	Register - Langtidsytelser i folketrygden
IF:	Inntekts- og formueundersøkelsen
ISCED:	International Standard Classification of Education
ISCO:	International Standard Classification of Occupation
KAD:	Kommunal- og arbeidsdepartementet
KUF:	Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet
LTO-registeret:	Register over lønns- og trekkoppgaver
MABYGG:	Prosjekt for å etablere et fullstendig bygningsregister
RTV:	Rikstrygdeverket
SA-registeret:	Selvangivelsesregisteret
SAS:	Statistical Analyses System
SOFA-søker:	Register over personer som er arbeidsledige og på tiltak
SSB:	Statistisk sentralbyrå
UDI:	Utlendingsdirektoratet

1. Utvalgets oppnevning, mandat, og sammendrag

1.1 Oppnevning

Statistisk sentralbyrå oppnevnte i april 1994 et utvalg som skal legge fram forslag til valg av innsamlingsmetode i Folke- og bolig tellingen 2000 - persondelen med følgende sammensetning:

Forskningssjef Ib Thomsen, Statistisk sentralbyrå (leder)

Underdirektør Odd Helge Askevold, Sosial- og helsedepartementet

Planlegger Grete Dahl, Statistisk sentralbyrå

Rådgiver Svein Gåsemyr, Statistisk sentralbyrå

Rådgiver Øystein Haram, Kommunal- og arbeidsdepartementet

Direktør Kari Skrede, Institutt for sosialforskning

Førstekonsulent Børge Strand, Statistisk sentralbyrå

Spesialrådgiver Geir Thorsnæs, Oslo kommune

Rådgiver Harald Utne, Statistisk sentralbyrå

Førstekonsulent Elisabetta Vassenden, Statistisk sentralbyrå

Førstekonsulent Berit Vannebo, Statistisk sentralbyrå har fungert som utvalgets sekretær.

1.2 Mandat

Når det gjelder valg av opplegg for FoB2000, står SSB overfor viktige valg mellom alternativer som enten er meget kostbare, eller tilknyttet stor usikkerhet når det gjelder å møte den kritikk og de anbefalinger som Utvalget for vurdering av FoB90 la fram i 1993. Det utredningsarbeid som skal starte i 1994, må vurdere tre strategier for tellingen:

- (i) Omfattende skjemainnsamling
- (ii) Ren registertelling
- (iii) En kombinasjon

Utvalget bes konsentrere oppmerksomheten rundt persondelen og kjennemerker knyttet til den enkelte person. Viktige moduler i persondelen er:

- (i) Arbeidsmarkesstatistikk
- (ii) Inntektsstatistikk
- (iii) Trygdestatistikk
- (iv) Utdanningsstatistikk

SSB ønsker at utvalget skal:

- i) Identifisere mulige innsamlingsmetoder for FoB2000
- ii) Gjøre rede for fordeler og ulemper ved de forskjellige strategier under rimelige antakelser om innhold og kvalitet til administrative registre
- iii) Hvis mulig angi kostnader og kvalitet til de forskjellige strategier
- iv) I de tilfeller hvor kostnader ikke kan anslås, skal utvalget legge fram forslag til utredningsarbeid som må gjennomføres for å kunne sette opp slike anslag

1.3 Arbeid

Utvalget har i alt hatt 9 møter. Arbeidet har vært gjennomført på grunnlag av skriftlig materiale utarbeidet til hvert møte.

1.4 Oversikt over kapitlene

Utvalget har i kapittel 2 presentert et sammendrag av de viktigste konklusjoner og anbefalinger. Utvalget er kommet til at det ennå er for tidlig å legge fram et velbegrunnet forslag til innsamlingsmetode for FoB2000. Dette skyldes først og fremst at det fortsatt er knyttet for stor usikkerhet til omfanget og kvaliteten til de administrative registrene, samt til kostnader knyttet til å forbedre denne situasjonen. Dette gjelder i første rekke usikkerheten knyttet til etablering av et adresse-/husholdningsregister, men også for "rene" personkjennermerker må det brukes betydelige ressurser for å bringe flere administrative registre opp på et tilfredsstillende kvalitetsnivå.

I kapittel 3 legger utvalget fram noen synspunkter på den rollen FoB2000 bør få innen person- og levekårsstatistikken. Dette ligger noe utenfor mandatet, men på grunn av at rollen til FoB2000 vil være helt forskjellig fra tidligere tellinger, har utvalget likevel funnet det formålstjenlig å behandle disse spørsmålene.

I kapitlene 4, 5, og 6 behandles sektorene arbeidsmarkeds-, utdannings- og inntektsstatistikk. Her kommer det klart fram at registersituasjonen varierer mye fra sektor til sektor. Det ser ut som om inntekt og utdanning er kommet langt og gir gode muligheter for "folketellingslignende" statistikk løpende. Spesielt når det gjelder inntekt, har en flere muligheter enn tidligere. Det største savnet for en omfattende inntektsstatistikk er muligheten til å gruppere befolkningen i bohusholdninger, familier og samboere. Innen arbeidsmarkedsstatistikk er det fortsatt betydelige "hull" som f.eks. yrke og pendling. For samtlige sektorer gjelder det at det er et betydelig behov for å finne ut mer, både når det gjelder relevans og kvalitet av sentrale administrative registre.

I samtlige kapitler presenteres først seksjonenes syn på muligheter og mangler ved en registerbasert statistikk, og til slutt er utvalgets konklusjoner og anbefalinger presentert.

I kapittel 7 presenteres en relativ omfattende utredning om de muligheter og begrensninger som eksisterer for å produsere trygdestatistikk på grunnlag av eksisterende registre. Utredningen skisserer en omfattende opprusting av trygdestatistikken med forslag om både interessante tverrsnittstall, samt forløpsanalyse. Dette er nye og spennende muligheter også i FoB-sammenheng. I særdeleshet gjelder dette anvendelsen av tverrsnittsdata, og interessante befolkningsgrupper vil kunne defineres på grunnlag av opplysninger fra trygderegistrene.

I kapittel 8 behandles de problemstillinger som vil kreve spesiell oppmerksomhet. Det gjelder kjennmerkene yrke, arbeidsplass, arbeidsreise og nasjonalitetsgruppe. Mens det er klart at de tre sistnevnte kjennemerker må baseres på administrative registre, er situasjonen mer uklar når det gjelder yrke. Etter utvalgets mening er det derfor viktig at mulighetene for å skaffe opplysninger om yrke blir utredet tidlig i 1995.

Skal det bli mulig å legge fram et velbegrunnet forslag om innsamlingsmetode for FoB2000, må det legges fram en bedre oversikt over de totale utgifter knyttet til å sikre at registrene ligger til rette for å

produsere "folketellingsstatistikk" for år 2000. Et forslag om minimumskrav til en slik kostnadsoversikt er presentert i kapittel 9.

2. Sammendrag av de viktigste anbefalinger

Uansett valg av innsamlingsmetode vil bruk av administrative registre være en sentral grunnstamme i FoB2000. Presentasjonene og drøftingene i utvalget har vist at bruk av registerdata og sammenkobling mellom ulike registre gir mulighet for til dels omfattende statistikk på områder som har hatt begrenset dekning eller ingen dekning i tidligere folketellinger (f.eks. inntekt og trygd). Dette vil øke analysemulighetene og er ubetinget positivt, også fordi det etter alt å dømme også vil styrke datagrunnlaget for den løpende sektor-statistikken. Samtidig har utvalgets arbeid også klargjort at det er behov for til dels omfattende oppjustering og kvalitetsjekkning av en del registre/registerkombinasjoner for å få innsikt i hvor god dekningsgrad registeropplysningene gir. Det er klart at dette arbeid vil kreve betydelige ressurser, og at det i dag ikke finnes noen oversikt over kostnader knyttet til en slik oppjustering.

I tillegg til kostnader knyttet til en generell oppjustering av de fleste basisregistre, er det fortsatt store "hull" i registrene i forhold til de krav som vanligvis settes til resultatene til en folke- og bolig telling. Det gjelder i første rekke boligdelen og den tilhørende husholdningsdelen av tellingen, hvor det finnes meget få registeropplysninger. Kjennemerker som yrke og pendling representerer fortsatt også betydelige "hull" i de administrative registre.

På denne bakgrunnen har utvalget ikke vært i stand til å legge fram et anbefalt forslag om innsamlingsmetode i FoB2000. Utvalget innser at det er store langsiktige fordeler knyttet til å bruke ressurser på oppgradering av de administrative registrene framfor å bruke ressurser på en omfattende datainn-samling i FoB2000. Utvalget ser heller ikke bort fra at det er mulig å oppgradere eksisterende registre fram mot år 2000, slik at de fleste brukerkrav kan oppfylles i rimelig grad på grunnlag av de oppgraderte registrene eller en kombinasjon av disse. Mulighetene for og kostnadene knyttet til en slik utvikling, er imidlertid ikke tilstrekkelig dokumentert på nåværende tidspunkt. Utvalget mener derfor at det må arbeides videre i 1995 for å få bedre oversikt over kostnader knyttet til å oppgradere de administrative registrene slik at statistikken får en rimelig god kvalitet. Mer spesielt vil utvalget anbefale følgende:

- i) Det etableres en enhet med ansvar for den videre planlegging av FoB2000. Dette er også foreslått av utvalget som vurderte FoB90.

Etter utvalgets mening vil ansvaret for en slik enhet bli helt forskjellig fra tidligere og foreslår derfor at enhetens rolle avklares, spesielt dennes ansvar i forhold til sektorstatistikken og Registerprogrammet. Enheten får ansvar for å avholde et brukerseminar om FoB2000, senest i 1996.

- ii) Det er fortsatt en del kjennemerker som er dårlig dekket i eksisterende registre. Utvalget foreslår at det startes utredningsarbeid i 1995, innen feltene:
- a. Bolig-/husholdningsstatistikk
  - b. Opplysninger om yrke
  - c. Opplysninger knyttet til arbeidsplass/arbeidsreise

Utredningsarbeidet må inkludere kostnader knyttet til de forskjellige måter å framskaffe opplysninger på.

- iii) For mange kjennemerker som det finnes opplysninger om i registrene, gjelder det at det fortsatt må brukes betydelige midler for å få den ønskede kvalitet. Hvis en skal komme fram til den beste innsamlingsmetode i FoB2000, er det av avgjørende betydning at det legges fram oversikt over kostnader knyttet til dette arbeid, fordelt på de respektive seksjoner, helt fram til tellings-tidspunktet. Utvalget foreslår derfor at hver enkelt seksjon blir pålagt å legge fram tall som gjør det mulig å anslå det totale ressursbehov, fordelt på arbeid knyttet til spesielle FoB-kjen-merker og generell oppjustering av sektorstatistikken.
- iv) Uansett innsamlingsmetode, vil utdanning og inntekt bli registerbasert. Imidlertid må det brukes ressurser på en ny undersøkelse om utdanning fullført i utlandet. Dessuten trengs det opplysninger om husholdningene for å få full utbytte av inntektsopplysningene.
- v) For å få en kvalitetskontroll og for å få et tilfredstillende datagrunnlag om yrke (og andre kjennemerker som er dårlig dekket i registrene), kan det bli nødvendig å hente inn opplysninger fra et utvalg, for å produsere statistikk for befolkningen som helhet (populasjonsopplysninger eller beregnete tall). Med dette utgangspunktet står en i praksis overfor to alternativ:
- a) Registertelling kombinert med "enkel" postal skjemainnhenting på få kjennemerker fra hele befolkningen eller et stort utvalg (eventuelt kombinert med totaltelling for undergrupper som en ikke kan få representative utvalg for på landsbasis)
- eller
- b) Registertelling kombinert med en mer omfattende innhenting av opplysninger om et større sett av kjennemerker fra et mindre utvalg av befolkningen (intervju).

I avveiningen mellom disse alternativene blir det (ved siden av kostnadshensyn) i stor grad et spørsmål om en vil prioritere en minifolketelling med et relativt bredt spekter av opplysninger/kjennemerker i datamaterialet, eller om en legger større vekt på å få mest mulig fullstendige opplysninger om få kjennemerker som er dårlig dekket i registrene. Utvalget er foreløpig ikke beredt til å gi en endelig konklusjon her, det vil bl.a avhenge av resultatene av kvalitetssjekkingen av registrene.

- vi) Fordeler og ulemper ved en ren registertelling

En av ulempene ved en ren registertelling er at de tradisjonelle FoB-kjennemerkene i større eller mindre grad må defineres noe annerledes enn ved en skjematelling. Resultatet vil bli brudd

i tidsseriene, men dette er ikke noe nytt i folketellingenes historie. Mer alvorlig er det om viktige kjennemerker som yrke ikke kommer i en registertelling på en tilfredsstillende måte. En fordel ved en ren registertelling er at de arbeidsmarkedstall og inntektstall som produseres, vil være sammenliknbare med den løpende registerstatistikken på området. Dette betyr ikke at det vil lages en "folketelling" hvert år, men at den årlige statistikken vil fungere som en oppdatering av sentrale FoB-kjennemerker. I følge evalueringsrapporten for FoB90 er dette av stor betydning for brukerne.

Registerdata for arbeidsmarkedet vil også ligge godt til rette for f.eks. bruttostømsstatistikk. Om også folketellinger baseres på de samme registerdata, vil det bli lettere å integrere data fra FoB i forsknings- og utredningsprosjekt, f.eks. forløpsanalyser.

3. Folke- og boligtellingsens rolle i det personstatistiske systemet

3.1 Innledning

Utvalgets mandat er å ta for seg forskjellige innsamlingsmetoder i FoB2000 og knytte kvalitets- og kostnads mål til de forskjellige alternativer. For å kunne gjøre dette, har utvalget funnet det formålstjenlig å redegjøre for sitt syn på visse aspekter av tellingsens rolle i det personstatistiske systemet, spesielt til tellingsens rolle i forhold til bruken av administrative registre i statistikkproduksjonen generelt og til tellingen spesielt.

3.2 Folke- og boligtellingsens rolle internasjonalt

De fleste land foretar folke- og boligtellinger minst en gang hvert tiende år. FN's Statistical Commission regner med at 165 land har holdt en telling i løpet av de siste 10 årene. Disse tellinger har dekket ca. 95% av befolkningen. Det tilsvarende tall for begynnelsen av dette århundre var 43%, og 67% i midten av 1940-årene. Tellingsens betydning i det statistiske systemet varierer fra land til land, og har utviklet seg over tid. I mange utviklingsland i Afrika er folketellingene sett på som nasjonale begivenheter, som får stor politisk oppmerksomhet og støtte fra høyeste hold. I mange av disse landene er imidlertid kvaliteten til data så dårlig at publiseringen av resultatene ofte blir meget forsinket, og i noen tilfeller holdt tilbake på "ubestemt" tid. I de fleste industrialiserte land pågår det en omfattende diskusjon av tellingsens plass i det statistiske systemet. Dessuten føres det en løpende diskusjon om kostnader og kvalitet til tellingene. I noen få land har dette ført til at tellinger er blitt avlyst, men i de fleste har det ført til en rasjonalisering av innsamlingsmetodene. I det følgende skal det gis en kort oversikt over "tellingsaktiviteter" i en rekke industrialiserte land.

USA og Canada

Både i USA og Canada spiller folketellingene en betydelig rolle. På tross av at flere registre er i bruk, og at begge land har et "Social security number" som dekker store deler av befolkningen, går begge inn for en "vanlig" telling i år 2000. I begge land foregår det nå omfattende diskusjoner om hvordan det er mulig å rasjonalisere tellingen og samtidig bevare kvaliteten. Spesielt i USA har det de siste 20 årene vært framsatt betydelig kritikk fra brukerne, som har dokumentert en betydelig "undertelling" av viktige befolkningsgrupper. I dag foreligger det i begge land planer for å bygge opp et adresseregister i samarbeid med postverket. Visse kretser innen de to organisasjoner ser på dette som et første skritt i retning av å koordinere tellingene med andre administrative aktiviteter. En ser heller ikke bort fra at

en i år 2000 vil gjøre mer bruk av administrative data. (Disse opplysninger kom fram på et seminar i Washington, våren 1994. Samarbeidet med postverket er i gang, mens tanker om ytterligere bruk av registerdata ennå ikke er offisielle.)

England

Etter siste telling i England ble det nedsatt et utvalg som skulle se på en omfattende omlegging av tellingen i år 2000. Denne vurderingen skulle også omfatte mer bruk av administrative registre. Dette arbeid ble imidlertid stoppet, og nå planlegges en mer tradisjonell telling. Det forutsettes imidlertid at datainnsamlingen blir vesentlig rasjonalisert. Dette søker en å oppnå ved å bruke post i stedet for tellere under innsamlingen, samt mer bruk av EDB-metoder under klargjøring og kontroll av data. Slik rasjonalisering er gjennomført i de norske tellingene siden 1970.

Tyskland

I Tyskland ble den planlagte telling i 1981 utsatt til 1987, og i 1991 ble tellingen erstattet med en utvalgsundersøkelse (minifolketelling). Årsaken til denne utviklingen er først og fremst en dyp mistillit til tellingen i befolkningen.

Nederland

I Nederland ble den siste folketelling utført i 1971. Etter flere purringer viste det seg at nesten 300 000 personer ikke avga svar, og 23 000 rett og slett nektet å svare. På tross av at dette var ulovlig, ble det ikke reist sak mot noen. Den planlagte telling i 1981 ble etter to prøvetellinger avlyst, og ingen telling er planlagt siden. I Nederland har en ingen mulighet for å koble data på individnivå slik som hos oss. Likevel har en utviklet metoder som "kobler" informasjon mellom forskjellige kilder for å produsere "folketellingslignende" statistikk. Statistikere i Nederland mener selv at de nå produsere folketellingsresultater av tilfredsstillende kvalitet uten å samle inn opplysninger fra alle personer.

Andre EU-land. (bortsett fra Danmark)

På tross av at de fleste EU-land, Bortsett fra England, Italia og Irland, har en eller annen form for befolkningsregister, ser det ut som om de velger å gjøre folketellinger av mer tradisjonell type i år 2000.

Danmark, Sverige og Finland

Innen skandinavia er registersituasjonen ganske lik situasjonen i Norge. Likevel har landene valgt forskjellige løsninger i de siste folke- og boligtellinger. Danmark hadde sin siste tradisjonelle telling i 1970, og har siden basert sine tellinger på registre. Senere har Finland og Island gått samme veien, mens Sverige har hatt skjemainnsamling fra hele befolkningen. Som i Norge har det i Sverige ikke eksistert noe boligregister til nå. Både i Norge og Sverige utredes nå etablering av et boligregister.

3.3 FoB's rolle i Norge

Tradisjonelt har FoB's rolle vært å foreta en tiårlig, altomfattende oppdatering og sammenstilling av sektorstatistikker, hvorav de viktigste har vært:

- (i) Befolkningsstatistikk (i bredeste betydning)
- (ii) Sysselsetting
- (iii) Inntekt
- (iv) Utdanning
- (v) Familiestatistikk, husholdningsstatistikk
- (vi) Boligstatistikk

Ved å bruke de samme begreper, definisjoner og innsamlingsmetoder over tid, har FoB også vært viktig for å studere utviklingen over tid. Den løpende sektorstatistikk ble lagt opp slik at definisjoner og begreper var sammenlignbar med folke- og boligtellingsene, men ofte basert på utvalg for å redusere de årlige kostnadene.

Ved innføring av fødselsnummeret oppsto det imidlertid nye muligheter: Tellingene kunne brukes til å etablere og oppdatere administrative registre. Dessuten førte utviklingen innen EDB til at det ble opprettet stadig flere administrative registre som tellingen kunne samspille med. FoB60 spilte en viktig rolle i oppbyggingen av folkeregistrene, mens FoB70 ble benyttet til kontroll av folkeregistrene. FoB70 var også viktig for etablering av utdanningsregisteret, og det ble lagt et juridisk grunnlag for å etablere et boligregister. Dette ble imidlertid ikke fulgt opp. Fram til 1970-tellingen var det sentrale spørsmål hvordan tellingene kunne brukes til å styrke de administrative registre. Etter denne tiden ble en mer opptatt av hvordan de administrative registre kunne brukes til å rasjonalisere og eventuelt helt erstatte tellingene. I 1980 ble derfor innsamlingsmetoder, koding og revisjonsmetoder sterkt rasjonalisert gjennom bruk av administrative registre. Dessuten ble skjemaet vesentlig redusert ved å hente visse opplysninger direkte fra registrene. I 1990 rasjonaliserte en innsamlingen ytterligere ved bare å samle inn opplysninger fra et utvalg og deretter bruke registrene som i 1980. I tillegg brukte en oppblåsingsmetoder som utnyttet opplysningene i registrene. Det sistnevnte var nødvendig for å kunne publisere tall for små områder. I tillegg til at en i 1990 rasjonaliserte innsamlingen, ble det brukt tellingsmidler innen tre felter som tok sikte på å styrke administrative registres rolle i den framtidige statistikkproduksjonen. Disse felter var:

- (i) Kvalitetsovervåking og forbedring av A/a-registeret og Bedriftsregisteret
- (ii) Utvikling av metoder for å kombinere data fra forskjellige kilder i statistikkproduksjonen
- (iii) Kontroll av husholdningsdannelsen i FoB/DSP

Innen samtlige felter er det utviklet innsikt og metodeinstrumenter som har vist seg nyttige i det viktige arbeidet med å kombinere informasjon fra utvalg og registre. Disse resultater er også viktige å ta med seg i det videre arbeidet med å øke bruken av administrative registre i statistikkproduksjonen. Etter utvalgets mening er det viktig at dette arbeidet følges opp som forberedelse til FoB2000. Dette gjelder spesielt det kvalitetsarbeid som ble satt i gang i forbindelse med FoB90.

3.4 Utvalgets synspunkter på FoB's rolle fremover

Etter 90-tellingen er det kommet til flere nye registre som er tatt i bruk i SSB. Dessuten har SSB satt som et viktig mål å øke bruken av administrative registre innen statistikkproduksjonen. Dette er søkt gjort gjennom flere tiltak:

- (i) En ny statistikklov som gir SSB plikt til å følge med i etableringen av nye administrative registre samt større omlegginger av eksisterende registre. Andre etater har plikt til å informere SSB om slikt arbeid i så god tid at det blir anledning for SSB til å legge fram forslag om bedre koordinering med andre registre og bedre tilpasning til statistikkproduksjonens behov.
- (ii) SSB har etablert et registerprogram som koordinerer arbeidet med å ta i bruk administrative registre innen sektorstatistikken.
- iii) Bevisst satsing på administrative registre og kontinuerlig oppfølging av sektorstatistikken.

Som et resultat av dette er administrative registre tatt stadig mer i bruk innen de fleste sektorer nevnt ovenfor. Utvalget innser at denne utviklingen vil fortsette framover, og at det derfor er viktig å klargjøre i hvilken grad tellingen kan bidra til å gjøre administrative registre mer nyttige i den løpende statistikkproduksjonen. Utvalget mener derfor at det i år 2000 ikke bare er et spørsmål om å rasjonalisere datainnsamlingen, men å lage en "telling" som bygger opp om et bedre beredskap innen person- og levekårsstatistikken, bl.a ved å sikre større bruk av registre i framtiden. Utvalget mener også at dette kan vise seg å være det mest rasjonelle på lengre sikt. Den tradisjonelle organiseringen av folke- og boligtellinger kan kort karakteriseres slik: Noen år før tellingstidspunktet har det blitt etablert en enhet, som har fått ansvaret for å planlegge tellingen og gjennomføre en større datainnsamling med tilhørende publiseringsprogram. Den største delen av utgiftene har gått med til datainnsamling. Etter avsluttet arbeid ble den ansvarlige enheten lagt ned. Utviklingen av registerbasert statistikk har ikke endret vesentlig på denne organiseringen, men har ført til en betydelig rasjonalisering av datainnsamlingen. I forbindelse med fremtidige tellinger må rasjonaliseringen fortsette, men ikke nødvendigvis ved å redusere utgiftene ytterligere. Et viktig mål for FoB2000 bør etter utvalgets mening være å styrke sektorstatistikken gjennom å finansiere en nødvendig oppgradering av de administrative registrene. Lykkes en med dette, kan en produsere folketellingslignende tall mer løpende og til slutt redusere folketellingens oppgave til ren formidling av statistikk på tvers av sektorstatistikken helt ned på små områder. Skal FoB2000 både sikre at "hullene" i registrene fylles og at det senere produseres god, løpende, registerbasert folketellingsstatistikk, bør det etter utvalgets mening etableres en egen FoB-enhet slik som tidligere anbefalt av Utvalget for Vurdering av FoB90. Arbeidsområdet for en slik enhet vil avhenge av utviklingen innen administrative registre. I den grad registrene erstatter egen datainnsamling, vil enhetens ansvar gå mer i retning av koordinering og formidling av person- og levekårsstatistikk. Fram mot FoB2000 er det imidlertid viktig at arbeidet med tellingen legger vekt på å styrke eksisterende registre og om nødvendig bidrar til etablering av nye registre. Spesielt gjelder det etablering av et boligregister som kan forutsette at det utføres en større datainnsamling. Uansett hvilke innsamlingsmetoder som blir valgt i år 2000, er det viktig å klargjøre hvilken rolle folketellingsenheten vil få på kortere og lengre sikt. Utvalget mener at enhetens rolle bør klargjøres i forbindelse med etablering av enheten og foreslår derfor at SSB så fort som mulig utreder enhetens rolle. Før SSB foretar sine endelige valg, foreslår utvalget at det avholdes et brukerseminar om emnet. Dette seminaret kan legges opp som det brukerseminaret som ble avholdt om personstatistikken i 1984. Dog bør det legges større vekt på levekår generelt.

3.5 Nye brukerbehov

3.5.1 Innledning

Under sitt arbeid har utvalget bare i liten grad vært opptatt av å registrere nye behov som tellingen i år 2000 bør dekke. Som utgangspunkt for sitt arbeid, har utvalget brukt brukerbehovene som kom fram i forbindelse med FoB90, samt konklusjonene fra det utvalg som ble nedsatt for å vurdere FoB90. I løpet av utvalgets møter, er det likevel kommet fram en del behov som kan tenkes dekket av FoB2000, og som derfor kan påvirke den rollen som FoB2000 bør få. Imidlertid er det klart at disse behov, bare i begrenset utstrekning, vil få innflytelse på innsamlingsmetoden som skal benyttes i FoB2000.

3.5.2 Vurdering av prinsippene for fordeling av tilskudd gjennom inntektssystemet

Inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner er et system for fordeling av statlige rammetilskudd. Gjennom dette systemet gis det statlig tilskudd til driftsformål inklusive skatteutjevningmidler. Inntektssystemet skal jevne ut både utgifts- og inntektsforskjeller kommunene imellom. Med utgiftsutjevning menes utjevning av forskjeller i kostnader mellom kommuner ved å gi et likeverdig tjenestetilbud. Med inntektsutjevning menes utjevning av forskjeller i skatteinntekt regnet i kroner pr. innbygger. Det gis egne rammetilskudd til kommune- og fylkeskommunene i Nord-Norge. Kommunal- og arbeidsdepartementet har ønsket om å foreta en empirisk vurdering av prinsippene for fordeling av tilskudd. Etter utvalgets mening kan data fra FoB2000 bli et viktig datagrunnlag for en slik vurdering.

3.5.3 Oppdeling i områder mindre enn kommuner

I de senere år har en sett en desentralisering av offentlige oppgaver til kommunalt og lavere regionalt nivå. Dette har medført et økende behov for statistikk på disse nivåene. Grunnkrets har til nå hatt en særlig betydning som den minste byggeklossen i statistikkproduksjonen. Den blir dermed en enhet som ved aggregering kan gi data på andre inndelinger. Hvis det etableres et boligregister og alle personer får en koordinatfestet adresse, mener utvalget at det bør være mulig å lage et mer fleksibelt system for inndeling i områder under kommunenivå.

Bydel

Bydelene har de siste årene fått økt betydning i kraft av at flere kommuner har desentralisert visse tjenester til disse enhetene. Forløpig er det bare i Oslo at bydelsforvaltningen er fullt utbygget. For Oslo, og antakeligvis for flere kommuner senere, er oppdeling av data etter bydel meget viktig.

3.5.4 Spesielle populasjoner

Utvalget mener at kombinasjonen registre og skjemaoplysninger samlet inn fra et utvalg av personer, gir muligheter for å avgrense grupper som til nå ikke har blitt gitt oppmerksomhet i folketellingene. Utvalget har spesielt merket seg at det synes å være mulig å gi anslag på antall funksjonshemmede oppdelt i et mindre antall typer. Utvalget er oppmerksom på de betydelige definisjons- og måleproblemer som finnes, men mener likevel det er mulig å komme langt gjennom en kombinasjon av trygderegistrene og en skjemaundersøkelse.

4. Arbeidsmarkedsstatistikk

Med arbeidsmarkedsstatistikk forstås en her data for sysselsatte og arbeidsløse. Det gis i dette kapitlet en gjennomgang og vurdering av de registerdata som finnes på dette området med relevans for FOB 2000.

4.1 Datakilder

Det gis først en kort gjennomgang av de mest aktuelle registre innenfor arbeidsmarkedsstatistikken og samordningen av registerdata.

4.1.1 De fire hovedregistrene for arbeidsmarkedet

A/A-registeret

Rikstrygdeverkets arbeidsgiver-/arbeidstakerregister har vært brukt innenfor arbeidsmarkedsstatistikk i over 10 år.

Arbeidstakerregisteret omfatter alle jobber med start- og eventuelt stoppdato. Bare jobber med minst 4 timers gjennomsnittlig arbeidstid per uke skal registreres. Det finnes opplysninger om forventet arbeidstid per uke fordelt på tre timeintervaller (4-19, 20-29 og 30 timer og mer).

Arbeidsgiverregisteret har bedriftsoppdeling. For hver enhet finnes opplysninger om arbeidssteds-kommune, og ved kopling mot Bedrifts- og foretaksregisteret kan en få opplysninger om næring og eventuelt andre data for bedrifter og foretak.

Registeret har løpende oppdatering, men meldingsgangen er ikke tilfredsstillende. Dette er et langt større problem for korttidsstatistikk enn for FoB. Fordelingen av arbeidstakere på bedrift er i noen tilfeller mangelfull, særlig innenfor kommunesektoren. I følge planene skal dette bringes i orden i forbindelse med innføring av det nye enhetsregisteret i 1995.

SOFA-søker-registeret

Dette er Arbeidsdirektoratets register over personer som er arbeidsledige og på tiltak. Registeret har løpende oppdatering. Viktige kjennemerker er start- og eventuelt stopptidspunkt for ledighets- og tiltaksperioder. Tiltak er klassifisert etter type. Det er videre opplysninger om permitteringer og om hvem som mottar dagpenger.

LTO-registeret

Dette er skattemyndighetenes register over lønns- og trekkoppgaver. Det innrapporteres en oppgave per jobb per kalenderår. Arbeidsgiverregisteret nummerserie nyttes, men registreringer skjer i all hovedsak på foretaksnivå. Registeret omfatter utbetalt beløp for alle jobber med utbetaling på minst 400 kr. Trydeutbetalinger og andre trekkpliktige ytelser er også med. Dateringene er svært mangelfulle. De fleste jobber er registrert med varighet hele kalenderåret.

Likningsregisteret

Registeret inneholder utvalgte opplysninger fra selvangivelsene for den enkelte person. Det er ikke opplysninger om arbeidsgiver eller perioder i løpet av året. De viktigste kjennmerkene for arbeidsmarkedsstatistikk er de som gjelder personinntekt som lønnstaker og selvstendig næringsdrivende.

4.1.2 Andre registre som gjelder arbeidsmarkedet

Det finnes en rekke andre registre som inneholder informasjon av interesse for arbeidsmarkedsstatistikk. De viktigste er:

- Register over vernepliktige og personer i sivilteneste.
- Register med data for selvstendig næringsdrivende. Per i dag gjelder dette i tillegg til likningsregisteret eiermantallet i momsregisteret. Fra 1995 vil også enhetsregisteret og selvangivelsesregisteret være viktige datakilder.
- Andre registre som dekker sektorer av arbeidsmarkedet, f.eks. kommuneansatte, statsansatte, lærere, bønder, fiskere.

4.1.3 Kopling og samordning av registerdata

Ved sammenkopling av data fra ulike registre på jobb- og personnivå, kan det oppnås betydelige kvalitetsforbedringer. Det arbeides for tiden med dette prosjektet Personregnskap (mer om dette under avsnitt 4.4). Her skal nevnes et par eksempler. Ved sammenkopling av a/a-registeret og SOFA-søkerregisteret kan en for personer som blir ledige eller starter på arbeidsmarkedstiltak, justere for manglende utmelding i arbeidstakerregisteret. Lønnsutbetalinger fra LTO-registeret kan gi oss informasjon om manglende inn- og utmeldinger til arbeidstakerregisteret.

Også registre som ikke direkte gjelder sysselsetting eller arbeidsløshet kan utnyttes. Opplysninger om inntekt, trygder og utdanning kan brukes til å forbedre kvaliteten på arbeidsmarkedsdataene. Dette gjelder særlig opplysninger om visse typer av trygd (dagpenger, attføring, uføretrygd) og til en viss grad igangværende utdanning.

4.2. Kjennemerker

Et viktig spørsmål når en skal vurdere innsamlingsmetode til FoB2000 er hvilke kjennemerker som skal være med. Utvalget har her valgt å ta utgangspunkt i de kjennemerker som var med i arbeidsmarkedsdelen av FoB90. I det følgende skal det gis en kort oversikt over de viktigste kjennemerkene.

4.2.1 Sysselsettingsdefinisjoner

Sysselsetting defineres normalt over en kort periode (uke eller dag) eller over et år. I FoB90 ble begge disse definisjoner nyttet. Sysselsetting kan også måles som et gjennomsnitt av situasjonen for flere korte perioder i løpet av et år. Det er i prinsippet denne definisjonen som legges til grunn i arbeidskraftregnskapet.

Til en kort sysselsettingsperiode knyttes vanligvis arbeidsstyrkebegrepet. Her defineres tre hovedgrupper som i rangert orden er sysselsatt, arbeidsløs og utenfor arbeidsstyrken. Det betyr at om en person har hatt minst en times lønnet arbeid i løpet av referanseuka, regnes vedkommende som sysselsatt uavhengig av om personen f.eks. også har vært arbeidsledig eller under utdanning. Det er denne type definisjon som nytte i Arbeidskraftundersøkelsen (AKU). Også i FoB90 ble denne definisjonen nyttet for sysselsatte i "uka".

Når året brukes som referanseperiode er det også vanlig å klassifisere personer etter hovedsakelig virksomhet. For å bli klassifisert som sysselsatt må personen da ha dette som sin viktigste virksomhet,

enten målt som tidsforbruk eller som "viktigste kilde til livsopphold". FoB90 hadde ikke denne typen klassifisering av sysselsatte i "året". Her ble alle som hadde arbeidet mer enn 100 timer i året uansett regnet som sysselsatte.

4.2.2 De enkelte kjennemerker

Sysselsatt i året (minst 100 timer)

I FoB90 var referanseåret 3.11.89 til 2.11.90. Da flere av de aktuelle registre har kalenderåret som referanseperiode, vil det gi best kvalitet om dette også velges som referanseår for statistikken.

Lønnstakere får en opplysninger om fra a/a-registeret og LTO-registeret. Det finnes imidlertid ingen opplysninger om antall timer som er arbeidet i løpet av året, noe som er nødvendig for å identifisere de som har jobbet 100 timer eller mer. Timeverk i året må derfor beregnes. Viktige inputdata i et beregningsopplegg blir utbetalt lønn i iflg. LTO-registeret samt antall dager ansatt og arbeidstid per uke fra a/a-registeret. En del personer har relativt høye lønnsbeløp iflg. LTO-registeret uten at de er meldt inn i a/a-registeret. Disse vil trolig likevel måtte regnes som lønnstakere, men her finnes altså ingen data fra a/a-registeret til beregning av timeverk. Et godt beregningsopplegg for timeverk i året er altså en forutsetning for å få god kvalitet på dette kjennemerket for lønnstakere.

Selvstendige finnes det hovedsakelig opplysninger om i likningsregisteret. Om vi skal vente på data for år 2000 fra dette registeret, vil vi med dagens datasituasjon, først kunne publisere statistikk våren 2002. Om dette er uakseptabelt, må en bruke framskrivninger basert på likningsdata for 1999. For selvstendige finnes kun opplysninger om personinntekt i løpet av kalenderåret som grunnlag for beregning av timeverk. Fra 1995 vil vi også få tilgang på data for selvstendige fra enhetsregisteret og selvangivelsesregisteret. Det må utredes nærmere hvor stor forbedring av datakvaliteten dette betyr.

Familiearbeidere er ikke systematisk dekket av noe register og vil neppe bli det i framtiden. En del er registrert som selvstendige, særlig innen jordbruket. Det vil bli gjort forsøk på å få fram noe data om sysselsetting for denne gruppa ved å se på familierelasjoner til selvstendige.

Arbeidstid i året

I FoB90 var det opplysninger om antall måneder i heltid og deltid i løpet av året (skille mellom heltid og deltid på 30 t. per uke). For lønnstakere registeret i a/a-registeret finnes det opplysninger om avtalt arbeidstid per uke og antall dager i arbeid som grunnlag for beregninger. For andre sysselsatte må en ta utgangspunkt i opptjent lønn og/eller inntekt som selvstendig.

Arbeidsstedets navn og adresse

Den lokale enheten i a/a-registeret (bedriften) er knyttet til kommunenivået. Enheter innenfor samme kommune og bransje (f.eks. alle grunnskoler, alle filialer av samme butikkjede) vil derfor normalt være registeret som en lokal enhet. Det er dermed generelt ingen mulighet for å plassere arbeidstakere på riktig adresse innenfor kommunen. Det kjennemerket registerstatistikken kan gi er altså arbeidsstedskommune.

Næring

Næring var i FoB90 knyttet til det arbeidsstedet en arbeidet lengst ved i løpet av året. Ved å ta utgangspunkt i arbeidet tid fra a/a-registeret og lønn/inntekt, vil en kunne gi gode anslag for hva som er viktigste arbeidsforhold i løpet av året. For å knytte riktig næring til viktigste arbeidsforhold kreves

at ansatte er knyttet til riktig bedrift i a/a-registeret og at koplingen mellom bedrifter i a/a-registeret og BOF er riktig. Her gjenstår fortsatt en del arbeid. For selvstendige er problemet at en per i dag ikke klarer å knytte alle personer til riktig bedrift/foretak. En venter at registersituasjonen her vil bedres de nærmeste år (enhetsregisteret).

Yrke

Opplysninger om yrke finnes ikke i registre som dekker alle sysselsatte, men det finnes en del data i ulike delregistre. Det er videre mulig at den nye lønnsstatistikken som er under utvikling kan gi oss opplysninger om yrke. Ut over dette kan opplysninger fra AKU-utvalget kombineres med registerdata om næring, utdanning, demografiske variable, lønn m.v. for å gi anslag for yrke. Slike beregninger kan bli av dårlig kvalitet for spesielle grupper, f.eks. innvandrere. Oppsummert må vi si at yrke per i dag er et av de kjennemerkene som er dårligst dekket i registerstatistikken.

Yrkesstatus

Hovedproblemet er å bestemme hvem som er sysselsatt og viktigste arbeidsforhold i året (se ovenfor). Om dette er løst, har en også yrkesstatus. Det er imidlertid lite trolig at familiearbeidere kan opprettholdes som egen status.

Sysselsatt i en gitt uke

Problemene med å definere sysselsetting blir som for hele året. I tillegg kommer at LTO-registeret har dårlige dateringer innenfor kalenderåret og likningsregisteret kun årsopplysninger. For sysselsatte som ikke er registeret i a/a-registeret, må det gjøres anslag for hvem som er sysselsatte i en gitt uke.

Vanlig/avtalt arbeidstid per uke

Gruppene i FoB90 var her 1-9,10-19,20-29,30-34,35-39 og 40 timer og mer per uke. For sysselsatte som er registeret i a/a-registeret har vi fordeling på gruppene 4-19,20-29 og 30 timer og mer. For andre timeintervaller og andre sysselsatte, må det gjøres beregninger.

Utførte timer i "uka"

Dette er et kjennemerke det vil bli vanskelig å dekke ved bruk av registerdata. Mulige beregningsoppbygg må utredes nærmere.

Oppmøteplass i "uka" - pendling

Som nevnt ovenfor finnes arbeidsstedskommune i registerdataene. Pendlere må altså defineres som personer med ulik bostedskommune og arbeidsstedskommune. For å lage en god pendlingsstatistikk må det arbeides mer med grupper uten fast oppmøteplass og grupper som er registeret uten arbeidsstedsopplysninger (eks. Forsvaret).

Arbeidsreiser, reisetid og reisemåte

Dette er kjennemerker det ikke finnes registerdata for.

4.2.3 Mulige nye kjennemerker

Med bruk av kun registerdata vil noen av de tradisjonelle FoB-kjennemerkene måtte defineres litt annerledes, mens enkelte vil mangle helt. På den andre siden gir registerstatistikken muligheter for alternative eller helt nye kjennemerker. Eksempler på det første kan være pendlingsstatistikk.

Eksempler på nye kjennemerker er viktigste aktivitet i løpet av året og sosioøkonomisk gruppering

basert på registeropplysninger om aktiviteter og inntektskilder. Det vil også være mulig å lage konsistent statistikk for sysselsatte og arbeidsledige samt integrert statistikk for sysselsetting og lønn. Listen over mulig nye kjennemerker kan gjøres mye lenger.

4.3 Kvalitetsvurderinger

I planleggingen av FoB90 konkluderte en med at registerkvaliteten var for dårlig til at det var tilrådelig å satse på registerdata i arbeidsmarkedsdelen av tellingen. I evalueringsrapporten peker utvalget også flere ganger på den dårlige kvaliteten på registerdata. Et viktig spørsmål når en på ny skal vurdere innsamlingsmetode for en FoB er hva som egentlig finnes av informasjon om kvaliteten på registerdata om arbeidsmarkedet.

Det skjer en løpende kvalitetsovervåking av de registre som brukes i statistikkproduksjonen. Dette gir kunnskaper om svake og sterke sider ved data fra de enkelte registre. Det er også gjort sammenkoplinger av registre og funnet en del inkonsistenser mellom data. Dette er et arbeid som pågår, og en vil få mer kunnskaper på dette feltet i løpet av 1995.

Et eventuelt registerbasert grunnlag til FoB2000 vil bestå av sammenkoblede data fra flere registre som er bearbeidet i større eller mindre grad. Kunnskapene om kvaliteten på denne type data er foreløpig mer begrenset, men også her er arbeid i gang.

Det ble laget en registerbasert sysselsettingsfil til FoB90 til bruk i estimeringen. Av de sysselsatte i følge skjemaopplysningene var drøyt 92 % også sysselsatte i registerfilen. Overensstemmelsen er bedre for noen næringer, dårligere for andre.¹ Ut over dette er det gjort lite eller ingenting av analyser der en sammenlikner skjemaopplysninger fra FoB90 med registerdata. Registersituasjonen er under stadig utvikling og det vil derfor være nødvendig å analysere registerfiler som er nyere enn 1990. Et alternativ er da å sammenlikne med skjemaopplysninger fra AKU i stedet for fra FoB90.

Kvalitetsundersøkelser av denne typen vil være en viktig del av beslutningsgrunnlaget for å velge innsamlingsmetode til FoB2000. De vil dessuten gi indikasjoner på hvilke svakheter ved registerdata som betyr mest for kvaliteten, og dermed hvor ressursene skal settes inn for å oppnå forbedringer.

4.4 Forholdet til Personregnskapet og løpende statistikk

Sentralt i registerprogrammet i SSB er å etablere to systemer av infrastrukturfiler for henholdsvis personer og bedrifter (Personregnskapet og Bedriftsregnskapet). Personregnskapet har som mål å stille sammen mest mulig konsistente data for arbeidsmarkedet og relaterte aktiviteter (f.eks. utdanning) samt inntekter fra ulike kilder (arbeidsinntekt, trygd m.v.).

Personregnskapet har svært mange berøringspunkter med en registerbasert folketelling. Et av hovedprinsippene i Personregnskapet, som også er relevant for FoB2000, er at data for de ulike områder som arbeidsmarked, trygd, utdanning og inntekt skal samordnes på personnivå for derved å øke kvaliteten på alle typer av data.

---

¹ Tallene er hentet fra Lillegård: Folke- og bolig tellingen i 1990. Dokumentasjon av de statistiske metodene. (Rapp. 93/4)

Den løpende regionale arbeidsmarkedsstatistikken vil basere seg på Personregnskapets prinsipper. En fordel ved å bruke registerdata i FoB blir da at de arbeidsmarkedstall som produseres vil være sammenliknbare med den løpende registerstatistikken på området. Den løpende regionale statistikken vil ikke være en fullstendig "folketelling" hvert år, men den vil fungere som en oppdatering av sentrale FoB-kjennemerker. I følge evalueringsrapporten for FoB90 er dette av stor betydning for brukerne.

Registerdata for arbeidsmarkedet vil også ligge godt til rette for f.eks. bruttostømsstatistikk og forløpsanalyser. Om også Folketellinger baseres på de samme registerdata, vil det bli lettere å integrere data fra FoB i forsknings- og utredningsprosjekt.

5. Utdanningsopplysninger til FoB2000

To typer utdanningsopplysninger er relevante i folketellingssammenheng:

- * Befolkningens høyeste utdanning
- * Igangværende utdanning

5.1 Befolkningens høyeste utdanning (BHU)

5.1.1 Historikk

Statistikk over befolkningens høyeste utdanning er tidligere utarbeidet i forbindelse med folketellingene i 1950, 1960, 1970 og 1980. Det ble dessuten utarbeidet en BHU-status i 1975.

BHU-opplysninger ble innhentet på skjema for siste gang ved Folke- og bolig telling 1970 (FoB70), som i denne forstand kan betraktes som historisk. På bakgrunn av folketellingsdata, ble BHU oppdatert til 1.11.1980 ved hjelp av årgangsfilene over utdanning fullført i Norge. Unntaket fra denne registerbaserte tellingen for utdanningskjennemerkene gjaldt eksamener avlagt i utlandet mellom 1970 og 1980. Disse ble innhentet på skjema ved FoB80. Våren 1991 ble det hentet inn på skjema opplysninger om eksamen avlagt i utlandet av utenlandsfødte personer som hadde innvandret for første gang mellom 1.11.1980 og 31.12.1990, og som var 16 år og over ved utgangen av første innvandringsåret. Undersøkelsen som hentet inn disse siste opplysningene het, 'Utdanning fullført i utlandet'.

Det har ikke vært mulig å utarbeide BHU-status for 1981, 82, 83 og 84. Dette skyldes tekniske problemer knyttet til omleggingen av Det sentrale personregisteret. SSB har derimot utarbeidet BHU-status hvert år siden 1985.

5.1.2 Omfang

BHU-status omfatter personer registrert bosatt i Norge pr. 1.10. år t, som pr. 31.12. år t er 16 år og over. I tillegg registreres 15-åringene som har fullført grunnskolen eller som er i gang med en utdanning utover grunnskolenivå.

5.1.3 Viktigste kjennemerker

Person: Fødselsnummer
              Bostedskommune pr. 1.10.
              Alder pr. 31.12.
              Kjønn
              Dato for 1. opphold i landet
              Statsborgerskap
              Fødeland

Høyeste fullført utdanning: Utdanningens art   (uomkodet)
                                  Klassetrinn   (uomkodet)
                                  Utdanningens art   (omkodet)
                                  Klassetrinn   (omkodet)
                                  Fullføringsland
                                  Fullføringstidspunkt
                                  ISCED-kode
                                  Kode for fullført ped.sem.

5.1.4 Omkodet og uomkodet utdanningens art

At det fins to forskjellige utdanningsvariabler for å definere høyeste utdanning, har sin bakgrunn i overgangen fra 7-årig folkeskole til 9-årig grunnskole.

I den uomkodede utdanningens art er grunnleggende fagutdanning avlagt før skoleåret 1972/73 basert på 7-årig folkeskole + 1 års framholdsskole og plassert på klassetrinn 9 (nivå 2). I den omkodede utdanningens art er grunnleggende fagutdanning avlagt før skoleåret 1972/73 basert på 9-årig grunnskole og plassert på klassetrinn 10 (nivå 3).

Avhengig av hvilket kodingsprinsipp som legges til grunn, vil en del personer ha høyeste utdanning på grunnskole- eller på videregående-skole-nivå.

- *   Ønsker en å belyse utdanningsnivå etter utdanningens lengde, bør den uomkodede variabelen brukes.
- *   Ønsker en å sammenligne utdanningsnivå med data fra 1970 og 1980, må den uomkodede variabelen brukes (data fra 1970 foreligger kun i uomkodet versjon).
- *   Ønsker en å belyse utdanningsnivå etter utdanningens kompetanse, bør den omkodede variabelen brukes. Det er vanligvis denne variabelen som ligger til grunn for SSBs BHU-statistikk.

Begge variabler er utfylt for alle personer: I de fleste tilfeller vil de ha samme verdi.

5.1.5 Sammenlignbarhet

FoB90 er blitt kritisert bl.a. for å ha produsert statistikk som ikke var sammenlignbar med den løpende statistikken. For BHU eksisterer ikke problemet fordi dataene kommer direkte fra den løpende statistikken.

F.o.m. 1987 er all SSBs utdanningsstatistikk basert på 6-sifrede utdanningskoder, etter den nye Standard for utdanningsgruppering. Dette gjelder også for BHU. Det er likevel blitt laget ekstra utgaver av BHU 1980, 1985 og 1986 med 6-sifret kode for å ivareta sammenlignbarheten over tid.

En del utdanninger, som tidligere hadde for lavt nivå, har skiftet nivå ved overgang til ny Standard. I BHU 1986 gjelder dette for ca. 800 personer som er blitt flyttet fra nivå 6 til nivå 7, og ca. 13000 personer som er blitt flyttet fra nivå 5 til nivå 6. De største gruppene som har fått endret nivå er ingeniør- og helsefagutdanninger.

Sammenlignbarheten med BHU 1970 er derfor vanskelig dersom man ønsker en detaljert nivåinndeling. Ønsker man dermot å sammenligne over tid ved å bruke bare de 3 såkalte hovednivåene (grunnskole-, videregående-skole-, og universitets-/høgskolenivå), er det mulig å benytte både 5- og 6-sifret utdanning.

5.1.6 Mangler

BHU mangler:

- * Utdanningen som norskfødte personer har fullført i utlandet etter 1. november 1980
- * Utdanningen som utenlandsfødte personer har fullført i utlandet etter 31.12.1990.

5.1.6.1 Utdanning som norskfødte personer har fullført i utlandet

For å skaffe opplysningene om utdanning som norskfødte personer har fullført i utlandet etter 1980, har SSB innledet et samarbeid med Statens Lånekasse for utdanning. Lånekassen har informasjon om personer som har fått lån og/eller stipend til å studere i utlandet, og som er blitt tilbakebetalere. Etter Lånekassens anslag vil de aller fleste av disse (ca. 95%) ha fullført utdanningen. Etter første datalevering er det visse kvalitetsproblemer som det må jobbes videre med. Dataene fra Lånekassen omfatter nivå, fagfelt, fullføringsdato og fullføringsland.

5.1.6.2 Utdanning som utenlandsfødte personer har fullført i utlandet

Utdanningsnivået for utenlandsfødte er veldig etterspurt både av det offentlige (KAD, KUF, UDI, Oslo kommune o.a.) og av forskermiljøer. I 1992-materialet manglet vi opplysninger om utdanning på 31 prosent av de utenlandsfødte. Tallet har vært oppe i 55 prosent før spesialundersøkelsen 'Utdanning fullført i utlandet', som skaffet opplysninger for omlag halvparten av de uoppgitte. For at andelen uoppgitte skal holdes på et akseptabelt nivå, må nye opplysninger skaffes jevnlig, enten via alternative kilder/dataregistre, eller ved spesialundersøkelser.

Det fins kun en mulig alternativ kilde, som såvidt er operativ. UDI har utviklet et nytt skjema for registrering av flyktninger og asylsøkere. SSB har samarbeidet med dem i utviklingen av spørsmålene om utdanning fullført i utlandet, deres koding og dataregistrering. UDI har lenge utsatt utnyttelsen av disse spørsmålene pga. ekstremt arbeidspress forårsaket av asylsøknadene fra Balkanområdet. Nå har de såvidt startet med registreringen av utdanningsopplysningene som er aktuelle for SSB. Registerkvaliteten er ukjent så langt, men vil bli undersøkt. Det er også legitimt å spørre seg om UDI igjen vil nedprioritere registerajourholdet i en presset arbeidssituasjon.

UDIs register vil, som nevnt, omfatte kun flyktninger og asylsøkere, og ikke andre innvandrere. Det ville derfor være vanskelig å basere seg kun på denne kilden for å kartlegge utdanningen som utenlandsfødte har fullført i utlandet.

Dersom andre dataregistre ikke vesentlig hever BHU-kvaliteten for utenlandsfødte, er en spesialundersøkelse den eneste utveien samtidig som SSB må arbeide for å få til permanente rutiner for løpende innhenting av slike data. Ideelt sett skal slike undersøkelser holdes jevnlig, f.eks. hvert 5. år. I verste fall er det helt påkrevd å holde en like før FoB2000, siden uoppbyggingsandelen da kan ha økt til 70-80 prosent. Kostnadene er ikke ubetydelige, men gevinsten i forbedringen av et så sentralt og etterspurt register ville være stor, både for FoB2000 og for all personstatistikk. For å holde kostnadene til et minimum, burde skjema sendes, innenfor den aktuelle massen, kun til dem som mangler utdanningsopplysninger i BHU-registeret.

5.2. Igangværende utdanning

5.2.1 Historikk

I FoB60 og -70 ble det stilt spørsmål om utdanningsaktivitet. Den løpende statistikken over igangværende utdanning ble individbasert i begynnelsen av 1970-tallet, slik at opplysningene ble hentet herfra både i FoB80 og -90.

5.2.2 Omfang

Statistikken omfatter elever og studenter pr. 1.10. ved utdanningsinstitusjoner som etter Standard for næringsgruppering er klassifisert som videregående skoler, universiteter og høyskoler. I tillegg til dette kommer elever i grunnskolens 10. klasse. Fra og med 1989 omfatter statistikken også lærlinger.

Bare elever som deltar i utdanning som normalt har en varighet på minst 300 undervisningstimer pr. år, er med i statistikken over videregående skoler. For høyskoler er den nedre grensen satt til 5 vektall i semesteret, mens det ikke er noen grense for universiteter.

5.2.3 Viktigste kjennemerker

Data kan hentes fra 2 filer: Enten elev-/studentregister, som inneholder dubletter og records med ugyldig fødselsnummer, men som også har flere kjennemerker, eller BHU-filen, som er en nettofil med et begrenset antall kjennemerker over igangværende utdanning.

(Alle kjennemerker finnes på elev-/studentfilen. De som er merket med stjerne '*' finnes også på BHU.)

Person: * Fødselsnummer
              * Bostedskommune pr. 1.10.
              * Alder pr. 31.12.
              * Kjønn
              * Statsborgerskap
              * Fødeland

Igangværende utdanning: * Utdanningens art
                                  * Klasse­trinn
                                  * Heltid/deltid
                                  * Skolekommune
                                  * Påbegynnings­tidspunkt
                                  Voksenopplæring/ikke voksenopplæring
                                  Studieretning
                                  ISCED-kode
                                  Skolenummer
                                  Skoleslag
                                  Eierforhold

5.2.4 Sammenlignbarhet

Elev-/studentfilen danner grunnlaget for den løpende statistikken, men inneholder også en del informasjon som ikke kan brukes i en folketelling. Dette er utdanningsopplysninger uten fullstendig identifikasjon (ugyldig fødselsnummer eller manglende personnummer som da blir erstattet av et løpenummer, 1571 stk. av 423500 i 1992). Dessuten inneholder den ovennevnte filen dubletter, siden en person samtidig kan ta flere utdanninger (i 1992 8204 dubletter, av disse hadde 30 stk. ugyldig fødselsnummer). De publiserte tallene for den løpende statistikken (utdanningsaktiviteter og avlagte eksamener) pleier derfor å være litt høyere enn tallene man får når person er enheten.

Ellers er sammenlignbarheten med tidligere materiale påvirket av utdanningssystemets stadige forandringer. De store reformene er overgangen fra 7-årig folkeskole til 9-årig grunnskole, Lov om videregående opplæring som skapte en mer enhetlig videregående skole, og utbyggingen av universitets- og høgskolesektoren. Det siste førte til økt rekruttering til høyere utdanning, og oppgradering til høgskolestatus for en rekke videregående utdanninger. Den nær forestående sammenslåingen av de regionale høgskolene i større høgskolesentra vil vanskeliggjøre sammenlignbarheten etter skoleslag. Innen FoB2000 kommer også Reform 94 til å påvirke utdanningsløpene.

Overgangen fra 5- til 6-sifret utdanningskode, nevnt i forbindelse med BHU, vil også spille en rolle for igangværende utdanning.

5.2.5 Mangler

I dag mangler statistikken oppgaver over elever ved noen utenlandske skoler, hovedsaklig i Oslo, Bærum, Bergen og Trondheim. Skolene har tilsammen ca. hundre elever, mesteparten av dem innvandrere fra vestlige land. Planen er å samle inn data også fra disse skolene fra skoleåret 1994/95.

Også elever og studenter som er bosatt i Norge, men som studerer i utlandet, mangler. En del materiale kan hentes inn fra Lånekassen (se også under pkt. 5.1.6.1), men personer som hverken får lån eller stipend, vil fremdeles mangle.

SSB har heller ikke opplysninger om elever ved norske skoler i utlandet.

5.3. Internasjonale sammenligninger

Til internasjonale sammenligninger og dataleveringer til OECD og UNESCO bruker vi International Standard Classification of Education (ISCED). Koden er å finne både på BHU- og på elev-/student-filen.

Den største forskjellen mellom den norske og den internasjonale standarden er i klassifiseringskriteriet: Mens den norske utdanningskoden baserer inndelingen på utdanningens varighet, er ISCED-koden basert på skoleslag. Men i vår anvendelse er ISCED blitt tilpasset virkeligheten i det norske utdanningssystemet slik at utdanningens varighet er avgjørende for nivåplassering. All høyere utdanning med varighet under 3 år blir da plassert på ISCED-nivå 5, all høyere utdanning med varighet på 3 år og over blir plassert på ISCED-nivå 6 og 7, uansett skoleslag.

ISCED er nå under revisjon for å gjøre det mer egnet til å tolke de forskjellige nasjonale utdanningssystemene.

5.4 Utvalgets konklusjoner og anbefalinger

Når det gjelder data om utdanning, synes situasjonen å være meget lik situasjonen i 1990. Uansett innsamlingsmetode for FoB2000, vil utdanningskjennemerkene bli hentet fra den løpende utdanningsstatistikken. Det største problemet er knyttet til manglende opplysninger om utdanning fullført i utlandet. I forbindelse med FoB90 ble dette problemet forsøkt løst ved å samle inn opplysninger på et skjema blant utenlandsfødte personer. Det er etter utvalgets mening nødvendig å utføre en lignende spesialundersøkelse også for FoB2000.

Selv om undersøkelser med slike 'vanskelige' målgrupper ikke er helt uproblematiske, på kort sikt er det ikke mulig å skaffe den nødvendige informasjonen ved andre alternativer. Også erfaringene i andre nordiske land bekrefter dette: Sverige har nylig fulgt Norges eksempel, brukt SSBs spørreskjema og gjennomført en vellykket prøveundersøkelse. Nå venter de bare på finansiering for å kunne utføre hovedundersøkelsen. Finland vurderer å gjøre det samme.

Selv om man ikke kommer utenom en spesialundersøkelse før FoB2000, er denne løsningen etter utvalgets mening ikke tilfredsstillende på lengre sikt. Med bakgrunn i Statistikkloven bør SSB forsøke å påvirke eksisterende administrative registre til å samle inn opplysninger om utdanning fullført i utlandet.

6. "Inntekt" og FoB2000

6.1 Innledning

Utgangspunktet for denne fremstillingen er "inntekt" sett i sammenheng med tidligere folke- og boligtellinger og sett i sammenheng med Inntekts- og formuesundersøkelsen (IF). Begrepet "disponibel inntekt" brukes i begge sammenhenger, men med ulikt innhold. Begrepet er mest komplett i IF og med kontinuitet tilbake til 1982. Fra IF publiseres årlig et "selvangivelsesregnskap" og et "inntektsregnskap". Selvangivelsesregnskapet er en oppstilling av postene på selvangivelsen, mens inntektsregnskapet er en oppstilling av inntektskomponentene som inngår i beregningen av samlet inntekt og disponibel inntekt. (Plansje 1).

FoB60 hadde ingen inntektskjennemerker, mens FoB70 bare hadde nettoinntekt (Rapp 87/2, s. 58). FoB80 hadde både arbeidsinntekt og disponibel inntekt, men disponibel inntekt i FoB80 var ikke det samme som disponibel inntekt i FoB90. (Se Notat 93/2). Plansje 1 gir en oversikt over sammenhengen mellom FoB80 og FoB90 og IF.

Til FoB90 ble disponibel inntekt beregnet på to forskjellige måter. Ut fra ønsket om sammenlignbarhet med FoB80, ble det beregnet på samme vis som til FoB80, men med tillegg av en del komponenter i 1990 som var blitt tilgjengelige via nye registre.

6.2 "Disponibel inntekt er et kjennemerke for husholdninger".

Fra og med inntektsåret 1993 vil det være mulig å hente alle beløpskomponentene i disponibel inntekt (= IF) fra registre. Verdien av dette vil imidlertid være helt avhengig av at det kan knyttes til den enkelte husholdning. "Husholdning" finnes pr. i dag ikke på register. Når MABYGG-prosjektet er gjennomført, vil det foreligge et fullstendig bygningsregister. Det må imidlertid etableres en link mellom boligen/leiligheten og beboerne registrert i Folkeregistersystemet. Det viktigste for denne levekårsindikatoren er derfor om et boligregister (med faktisk bohusholdning) blir operativt.

6.3 "Arbeidsinntekt"

Når register har vært kilden, har "arbeidsinntekt" vært synonymt med pensjonsgivende inntekt. Pensjonsgivende inntekt finnes bare i Ligningsregisteret. Med Ligningsregisteret som kilde, er det videre mulig å skille mellom pensjonsgivende lønnsinntekt og pensjonsgivende næringsinntekt. Pensjonsgivende næringsinntekt kan videre grupperes som enten primærnæringsinntekt eller annen næringsinntekt. Dersom "arbeidsinntekt" ikke nødvendigvis skal være synonymt med pensjonsgivende inntekt, er LTO-registeret og Selvangivelsesregisteret alternative kilder. Valg av populasjon er vesentlig i en slik sammenheng.

Når Selvangivelsesregisteret (s.d.) er etablert, skal netto næringsinntekt, ikke pensjonsgivende næringsinntekt, inngå i beregningen av disponibel inntekt. Dette er etter mønster fra IF.

Plansje 1.

Komponenter i "Disponibel inntekt".

Utgangspunktet for denne oppstillingen er inntektsregnskapet i Inntekts- og formuesundersøkelsen (IF). Mønsteret for dette er en FN-anbefaling: "Provisional Guidelines on statistics of the distribution of income and accumulation of Households". UN, 1977.

	FOB80	FOB90	IF	FOB2000
Yrkesinntekt:				
+Lønn	2	X	X	X
+Næringsinntekt	3	X	X	X
"Inntekt"	X			
Kapitalinntekt:				
+Inntekt av bolig, hytte og landsted			X	X
+Brutto renteinntekter			X	X
+Aksjeutbytte			X	X
+Avkastning på livsforsikring			X	X
-Gjeldsrenter			X	X
-Underskudd i borettslag			X	X
+Andre kapitalinntekter			X	X
Overføringer mottatt:				
+Ytelser fra folketrygden		X	X	X
+Tjenestepensjon, livrenter		X	X	X
+Bidrag o.l.			X	X
+Barnetrygd	X ⁴	X	X	X
+Bostøtte (statlig)	X	X	X	X
+Studiestipend	X	X	X	X
+Studielån	X	X		X
+Forsørgerfradrag	X ⁵	X	X	X
+Andre overføringer				
sosialhjelp		X	X	X
grunnstønad	X	X	X	X
hjelpstønad	X	X	X	X
stønad til barnetilsyn		X		X
utdanningsstønad	X	X		X
fødselsengangsstønad	X	X		X
nedkomststønad	X	X		X
løpende yrkesskade	X	X		X
utløsning av småpensjoner	X	X		X
= Samlet inntekt				
- Sum utlignet skatt (+ forsørgerfradrag)				
= Disponibel inntekt				

² Var med på FOB80 som eget kjennemerke.

³ Som note 1.

⁴ Beregnet.

⁵ Ikke skilt ut fra utlignet skatt.

Plansje 2.

Kilder til inntektskomponentene f.o.m. 1993.

	Lignings- registeret	SA- registeret	LTO- registeret	GR1	Andre registre
Yrkesinntekt:					
+Lønn	x	x	x		
+Netto næringsinntekt		x			
Kapitalinntekt:					
+Inntekt av bolig, hytte og landsted		x			
+Brutto renteinntekter		x			
+Aksjeutbytte		x			
+Avkastning på livsforsikring		x			
-Gjeldsrenter		x			
-Underskudd i borettslag		x			
+Andre kapitalinntekter		x			
Overføringer mottatt:					
+Ytelser fra folketrygden		x	x		
+Tjenestepensjon, livrenter		x	x		
+Bidrag o.l.		x			
+Barnetrygd				x	
+Bostøtte (statlig)					x
+Studiestipend					x
+Studielån					x
+Forsørgerfradrag	x				
+Andre overføringer					
sosialhjelp					x
grunnstønad				x	
hjelpstønad				x	
stønad til barnetilsyn				x	
utdanningsstønad				x	
fødselsengangsstønad				x	
nedkomststønad				x	
løpende yrkesskade				x	
utløsning av småpensjoner				x	
Utlignet skatt	x				

6.4 Registersituasjonen.

Ligningsregisteret

Dette er ett av de første administrative registre brukt til statistikkformål. Registeret ble etablert i 1967. Seksjon for inntekt og lønn har samtlige årganger og alle individfiler er konvertert til IBM. Det ble laget nye sikkerhetskopier av alle årganger i 1993. Det eksisterer en avtale mellom SSB og Skattedirektoratet om at SSB skal ha et back-up ansvar for Ligningsregisteret.

SSB mottar det årlige uttaket fra Ligningsregisteret i løpet av desember året etter inntektsåret. Det hadde vært mulig å ta et tidligere uttak, men det er vanlig å vente til det er kjørt endringer for alle landets kommuner.

Registeret er gjenstand for en omfattende kontroll-/retterutine og tilrettelegging ved seksjonen. Kontroll-/retterutinen har de siste årene vært maskinell, slik at registeret idag gjøres produksjonsklart iløpet 4 - 6 uker, mot tidligere 2 - 3 måneder.

Registeret omfatter som hovedregel alle personer 13 år og over. I enkelte tilfelle er likevel individer under 13 år med på registeret. Kalenderåret er rammen for registreringer på Ligningsregisteret.

Selvangivelsesregisteret (DSB⁶ -systemet)

Med "Selvangivelsesregisteret" menes det uttrekk fra DSB-systemet som SSB ved Seksjon for inntekt og lønn (S420) mottar på et gitt tidspunkt. (Begrepet er klarert med Skattedirektoratet).

Etter en trinnvis innføring i ligningsetaten, er DSB-systemet landsomfattende fra og med inntektsåret 1993. Inntekts- og formuesundersøkelsen fortsetter som før. Konsekvensen av DSB-systemet, er at beløpspostene i "Selvangivelsesregnskapet" og "Inntektsregnskapet" i sin helhet hentes fra register, mens husholdningen fortsatt må kartlegges ved intervju.

S420 har hittil fått overført DSB-data fra EDB-kommuner for inntektsårene 1991 og 1992. For 1991 gjaldt uttaket bare for de personene som inngikk i utvalget, mens uttaket for inntektsåret 1992 omfattet samtlige skattytere i EDB-kommunene. Inntektsåret 1992 var DSB-systemet innført i 65 kommuner. Alle større kommuner var omfattet av denne utvidelsen slik at de 65 kommunene dekket drøyt halvparten av alle skattytere.

Erfaringene med dette datagrunnlaget har avdekket en del mangler. Skattedirektoratet har utarbeidet en brukerveiledning for ligningskontorene med instruks om hvordan beløp skal plasseres på koder. Instruksen sier også noe om sammenhengen mellom koder. Det har vist seg at disse sammenhengene ikke alltid fungerer som forventet.

Det har hele tiden vært en løpende dialog mellom S420 og Skattedirektoratet om registeret. Vi har en avtale om å rapportere feil og mangler ved systemet. Som ledd i forberedelsene til mottaket av 1993 - registeret, vil S420 få et prøveuttak fra systemet for testing. Det endelige uttrekket skal foretas høsten 1994 (oktober). Det er også bedt spesielt om å få overført enkelte poster/koder fra DSB-systemet som tillegg ved overføring av 1993 - data. Dette gjelder opplysninger fra SA-skjemaet side 1 - samboers fødselsnummer (for samboere med fellesbarn) og spørsmålet om arv og gaver.

---

⁶ DSB = Data-støttet selvangivelsesbehandling.

Tidspunktet for uttak fra DSB-systemet må samordnes mest mulig med uttak fra Ligningsregisteret. På grunn av dette systemets volum, er det mulig at uttaket må skje puljevis, men målsettingen er at vi skal ha hele registeret i hus innen utgangen av oktober.

LTO-registeret

De eldste årgangene av dette registeret er lite egnet for statistikkproduksjon, men f.o.m. inntektsåret 1990 har registeret et kodesystem som gjør registeret lettere å utnytte for statistikkformål. Volumet er likevel en barriere. Opplysninger fra dette registeret er ikke nødvendige for å lage disponibel inntekt. Det ble ikke brukt i forbindelse med FoB90. LTO-registeret er imidlertid velegnet for å dekomponere enkelte av postene fra Ligningsregisteret, eks. dagpenger, sykepenger, uførepensjon, overgangsstønad m.m.

SSB ved Seksjon for inntekt og lønn mottar en hovedfil og en endringsfil av hver årgang. Registeret inneholder i utgangspunktet ikke individrecords. Ved seksjonen foretas en aggregering til individrecords. Det er mulig å konstruere pensjonsgivende lønnsinntekt fra LTO-registeret, men dette har hittil ikke vært gjort.

Statens lånekasse for utdanning

I beregningen av disponibel inntekt til FoB80 og FoB90 inngår både studielån og studiestipend utbetalt i kalenderåret. IF har bare med studiestipend.

Sosialhjelpsregisteret

Dette registeret inneholder overføringer fra den kommunale sosialtjenesten, nærmere bestemt sosiale bidrag og sosiale lån/garantier. Det fantes ikke noe slikt register i 1980.

Den norske stats husbanks bostøtteregister

Dette registeret er kilde til opplysninger om den statlige bostøtten.

RTV (GR1).

Til FoB90 ble det gjort et spesialuttak for å skaffe data om en del ytelser (hovedsaklig skattefrie) fra RTV. To forskjellige registre lå til grunn for dette uttaket: Pensjonsutbetalingsregisteret og sykepenge-data (syke- og fødselspengeregisteret). Disse registrene er også kilde for data til den årlige inntekts- og formuesundersøkelsen, men bare for grunnstønad og hjelpestønad.

Barnetrygd kan alternativt beregnes eller hentes fra register.

6.5 Utvalgets innstilling

Inntektsopplysninger til FoB2000 vil i sin helhet bli hentet fra register. Hovedkjennemerker vil være "arbeidsinntekt" og "disponibel inntekt". I tillegg kan "disponibel inntekt" leveres dekomponert. Fram mot år 2000 vil det arbeides med kvalitets- og konsistenskontroller på de registre som er kilde for inntektskomponentene i "disponibel inntekt".

Det er imidlertid helt avgjørende at "disponibel inntekt" kan knyttes til den enkelte (bo)husholdning, og utvalget understreker viktigheten av at opplysninger om (bo)husholdningen skaffes til veie. Opplysninger om husholdning finnes pr. idag ikke på register. Utvalget mener at det arbeidet som er

igang med å etablere et boligregister, må gis høy prioritet fram mot år 2000. Dersom det ikke lykkes å etablere et boligregister, må opplysninger om bohusholdning skaffes til veie ved hjelp av intervju.

7. Trygdedata i FoB2000

7.1 Bruk av trygdedata i SSB til nå

Med trygdedata menes data som er registrert i Rikstrygdeverkets (RTVs) registre og databaser. Disse administrative dataene hentes inn av RTV i forbindelse med administrasjonen av folketrygden, og dataene blir nyttet av RTV blant annet til budsjett-/ statistikk- og analyseformål. I RTVs datasystemer finnes forholdsvis lite statistisk informasjon utover de rene trygdeopplysningene. Den viktigste tilleggsinformasjonen består av demografiske kjennemerker som kan avledes av fødselsnummeret.

Det er stort sett bare i de seneste 10-15 årene at trygdedata er blitt brukt som grunnlag for statistikk i SSB. Anvendelsen av trygdedata i SSB i denne perioden har også vært forholdsvis beskjeden sett i forhold til trygdesystemets omfang og betydning og de muligheter trygdedata gir for å framskaffe nyttig og etterspurt informasjon både om samfunnet og samfunnsforhold generelt, og om personers og husholdningers sosiale og økonomiske situasjon.

Trygdedata anvendes i SSB ved at trygdedata og annen statistisk informasjon kobles sammen. (Dette til forskjell fra RTVs statistikk som i hovedsak bygger på rene trygdedata). Annen statistisk informasjon som er/har vært koblet sammen med trygdedata i SSB, varierer fra prosjekt til prosjekt, og både registerdata og utvalgsdata er nyttet. De koblede datasettene er brukt til å utarbeide forskjellig type statistikk for grupper/undergrupper av trygdemottakere, til ulike analyseformål og til modellarbeid.

Av de forskjellige typer trygdedata som finnes, har SSB til nå stort sett bare brukt opplysninger om langtidstelsler (pensjoner), og det er anvendt kun tverrsnittsdata.

7.2 Trygdedata i FoB2000

7.2.1 Prinsipielle betraktninger knyttet til utvalgets mandat

Trygdemodulen i FoB2000 kan etableres uavhengig av type telling som blir gjennomført, det vil si uavhengig av om folke- og bolig tellingen baseres på en omfattende skjemainnsamling, gjennomføres som en ren registertelling eller ved en kombinasjon av disse metodene. Dette skyldes at de dataene som skal inngå i modulen, er data fra administrative registre som dannes hvert år fram til år 2000.

Trygdedataene i modulen kan overføres kostnadsfritt til SSB.

I årene fram til år 2000 må det settes inn en del ressurser og kompetanse for å kvalitetskontrollere de dataene (kanskje spesielt trygdedataene) som skal inngå i modulen, for å sikre konsistens mellom opplysninger fra ulike datakilder, og for å bygge opp modulen, med de vurderinger av faglig og teknisk art som det fører med seg.

I overensstemmelse med utvalgets mandat er trygdemodul her omtalt som den modulen som skal bygges opp til persondelen av FoB2000. I forbindelse med en helhetlig vurdering av anvendelsen av

folketellingsdataene synes det likevel viktig å peke på at trygdedata også bør inngå i husholdningsdelen av FoB2000.

7.2.2 Generelle betraktninger om trygdemodulen til FoB2000

År 2000 er første gang trygdedata i vesentlig omfang blir tatt inn i en folke- og bolig telling i Norge.

I et notat av 1993 fra Statistisk sentralbyrå er prosjektet Trygd-fobhistorie skissert. Dette prosjektet tar først og fremst sikte på å bygge opp en trygdemodul til FoB2000, selv om det også er flere underliggende formål med prosjektet. Datatilsynet har gitt tillatelse til dette prosjektet, og det konkrete arbeidet med prosjektet (koblinger, kvalitetskontroller, detaljplanlegging av prosjektet etc.) skal starte i inneværende år.

Hovedformålet med Fob-historie er å utvikle et datasystem som skal gi "historiske" trygdeopplysninger og annen type statistisk informasjon som viser personers tilknytning til trygd, arbeid/ledighet og andre sosiale situasjoner (utdanningssituasjon/sykdom/attføring/"utestenging" fra trygd/mottak av sosialhjelp etc.) i løpet av 1990-årene. Dette datasystemet vil inneholde "forløpsdata", som anvendt i FoB2000, vil gi vesentlig merinformasjon om personers sosiale situasjon og forankring i år 2000, sammenlignet med for eksempel tilsvarende kjennemerker knyttet til bare i tverrsnitt, det vil si for året 2000. Men datasystemet vil selvfølgelig også inneholde de trygdedata (tverrsnittsdata) som er interessante å nytte i FoB2000.

Personenes sosiale situasjon i år 2000 skal angis ved hjelp av kombinerte opplysninger av de "forløpsdata" og tverrsnittsdata som datasystemet inneholder. Opplysningene skal nyttes både for å gi egen, selvstendig informasjon om personenes trygdesituasjon og sosiale situasjon, og som bakgrunnsvariabel ved presentasjon av øvrige data i FoB2000, f.eks. opplysninger om inntekt, sysselsetting og utdanning.

Ved kartlegging av de enkelte personers tilknytning til ulike trygdeordninger/"utestenging" fra trygd/tilknytning til andre offentlige stønadsordninger/arbeid etc. i løpet av 1990-årene vil mange ulike "forløp" bli registrert. Disse "forløpene" vil imidlertid måtte grupperes slik at forholdsvis få kategorier blir valgt ut til å karakterisere den sosiale dimensjonen som er nevnt ovenfor. Dette synes spesielt viktig ved presentasjon av resultatene fra FoB2000, selv om det også må vurderes fleksible løsninger for å imøtekomme de behov som melder seg ved ulike anvendelser av materialet.

Det stilles store krav til et datamateriale som skal anvendes til forløpsanalyse (event history analysis). Som vist ovenfor er også begrepet forløpsdata til nå anvendt med et visst forbehold. Dette har sammenheng med en foreløpig noe uviss oppfatning om datakvaliteten på de registrene som skal inngå i datasystemet. For data som skal anvendes til forløpsanalyse, kreves det blant annet en nøyaktig registrering av tiden/tidsintervallet mellom suksessive begivenheter (skifte av status). I tillegg vil en del kovariater kunne være tidsavhengige. Om kvaliteten på de registrene som skal anvendes i prosjektet Trygd-fobhistorie er god nok til at dette materialet kan nyttes til avanserte forløpsanalyser, må sjekkes nærmere i tiden som kommer. Det synes imidlertid klart allerede nå at registerkvaliteten er god nok til en forholdsvis grov kategorisering av den sosiale dimensjonen, jf. ovenfor, og opplysningene kan derfor nyttes til å bygge opp en trygdemodul til FoB2000.

Behovet for et datagrunnlag som gir mulighet til forløpsanalyser innen dette feltet, er stort. Dette skyldes både politiske myndigheters og forskningens interesse for området. Det er her nok å nevne stikkord som "arbeidslinja", "fornyelse av velferdsstaten" etc., og det faktiske forhold at trygdesystemet er av meget stor økonomisk og sosial betydning. For om lag en tredjedel av den voksne befolkningen er levestandarden for en stor del avhengig av ytelser fra folketrygden. Trygdeutbetalingene er i dag høye og de vil trolig vokse i tiden som kommer. (De totale trygdeutbetalingene utgjorde i 1993 om lag 119 milliarder kroner, og dette tilsvarer ca. 60 000 kroner pr. sysselsatt).

Dersom det viser seg at registerkvaliteten er god nok til at datagrunnlaget i prosjektet Trygd-fob-historie også kan nyttes til forløpsanalyser, og ikke bare til grove kategoriseringer som nevnt ovenfor, bør det oppnevnes en styringsgruppe for dette prosjektet. Dette synes nødvendig fordi prosjektet da vil få en meget sentral plass i velferdsforskningen i Norge. En beslutning om en eventuell styringsgruppe for prosjektet må tas senest i 1995. Dette forutsetter imidlertid at det i 1995 settes av nok ressurser til å fullføre den datagjennomgang som blir startet opp i høst, med koblinger, kontroll av registeropplysninger etc. Styringsgruppa skal ha både interne og eksterne representanter.

7.2.3 Type data som skal inngå i trygdemodulen/prosjektet Trygd-fobhistorie

Omfang og registreringsperiode

Opplysningene i datasystemet skal knyttes til alle personer registrert bosatt pr. 1. januar hvert år. Ved registreringer i datasystemet blir det således fortløpende tatt hensyn til endringer i befolkningen (fødte, døde, inn-/utvandring). Starttidspunktet er 1. januar 1992. Når det er valgt å starte i 1992, skyldes dette at datakvaliteten på en del av de registrene som skal anvendes, ikke synes "god nok" for tidligere år. Perioden på 8 år (fra 1992 til 2000) skulle likevel være lang nok til å gi et brukbart bilde (i år 2000) av personenes tidligere "sosiale forhold".

Type data som skal inngå

I datasystemet skal inngå opplysninger om følgende trygdeordninger innenfor folketrygden:

- alderspensjon
- uførepensjon (og avslag på uførepensjon)
- etterlattepensjon
- stønad til enslige forsørgere
- attføring
- sykepenger
- opplysninger om grunn- og hjelpestønader.

For hver av disse ordningene skal det også gis opplysninger for undergrupper av stønadsmottakere, spesifisert både etter trygdekjennemerker og andre kjennemerker. Trygdeopplysningene vil videre, som nevnt tidligere, bli knyttet til annen statistisk informasjon (opplysninger om arbeid/ledighet, utdanning, sosialhjelp, innvandring etc.).

Opplysningene i datasystemet vil bestå dels av data pr. tidspunkt og dels av opplysninger for en gitt periode. Eksempler på data pr. tidspunkt er alder, kjønn, mottak av pensjon eller overgangsstønad pr. utgangen av året etc. Eksempler på opplysninger for året er attføringsperiode(r) i året (angitt med f.eks start- og stoppdato/type attføring), avslag på uførepensjon i året (med opplysning om f.eks avslagsårsak), antall arbeidsforhold i året (angitt med f.eks start- og stoppdato/arbeidstid) etc.

Opplysninger pr. tidspunkt:

- kjønn, alder, ekteskapeleg status. Pr. 1.1.
- statsborgerskap, fødeland, botid, oppholdsgrunn og andre relevante omkodede kjennemerker (for innvandrere). Pr. 1.1.
- utdanningsnivå (fullført utdanning), utdanningsnivå (under utdanning). Pr. 1.10.
- mottak av alders-, uføre-, etterlattepensjon (etterl. ektefeller, etterlatte fam. pleier, etterl.barn). Pr.31.12. (Vi vil her også ta inn mer trygdespesifikke kjennemerker. Kjennemerker som vil bli vurdert tatt inn, er bl.a. minstepensjonist/ikke minstepensjonist, sluttpoengtall, størrelse på tilleggspensjonen, AFP-pensjonist/ikke AFP-pensjonist, uføregrad, diagnose etc.)
- mottak av overgangsstønad og stønad til barnetilsyn (evt. også utdanningsstønad). Pr. 32.12.
- kode for enslig forsørger. Pr. 31.12.
- arbeidssøkerstatus og tiltakskode. Pr. 31.12.

Opplysninger for en gitt periode:

- arbeidsforhold i året, med start- og stoppdato, forventet arbeidstid.
- sykepengetilfeller i året, med start- og stoppdato, sykepengegrunnlag, bortfallsgrunn.
- attføringspengetilfeller i året, med start- og stoppdato, type attføring, bortfallsgrunn.
- avslag på uførepensjon, avslagsårsak.
- mottak av sosialhjelp i året, når i året sosialhjelp er mottatt.

Registre som skal anvendes:

- Personregisteret/fødelandsfil
- GR1 og GR3
- barnetrygdregisteret
- miniregister for enslige forsørgere
- register for avslag på uførepensjon
- fødsels- og sykepengeregisteret
- attføringspengeregisteret
- utdanningsregisteret
- sosialhjelpsdata
- sofasøker-registeret
- årsfil fra a/a-registeret.

7.2.4 *Teknisk organisering av trygdemodulen/prosjektet Trygd-fobhistorie*

Av hensyn til en mest mulig effektiv og plassbesparende dataorganisering bør det nyttes en database-løsning for trygdemodulen/prosjektet Trygd-fobhistorie. Baseløsningen bør gjøre det mulig å nytte SAS og eventuelt mer skreddersydde programpakker for forløpsanalyse. Ønsket om en databaseløsning for dette prosjektet er allerede fremmet for og registrert av systemansvarlige i SSB i forbindelse med det teknologiskiftet som nå skal finne sted.

7.2.5 *Trygdemodulen/prosjektet Trygd-fobhistorie og forholdet til andre prosjekter*

Utover den direkte anvendelsen av prosjektet Trygd-fobhistorie til en trygdemodul til FoB2000, og eventuelt til mer avanserte forløpsanalyser, skal datamaterialet i dette prosjektet nyttes til å utvide og komplettere det datagrunnlaget (spesielt trygdeopplysningene) som nå tas inn i modellbefolkningsprosjektet (Lotte). Før år 2000 vil datamaterialet i prosjektet Trygd-fobhistorie også kunne nyttes som

basis for interessant trygdestatistikk og -analyser i SSB, og i tillegg tjene som datakilde for å tilføre trygdeopplysninger til andre statistikkområder etter hvert som det blir aktuelt, jf. avsnittene 4 og 6.

7.3 Utvalgets konklusjoner

Trygdeopplysningene til FoB2000 vil bli hentet fra administrative registre. Opplysningene skal bestå av tverrsnittsdata for året 2000. Hovedkjennemerker er opplysninger om folketrygdens pensjons- og stønadsordninger, jf. avsnitt 7.2.3, og kjennmerkene vil i hovedsak bli anvendt som gruppevariable ved tellingen. Trygdemodulen som er beskrevet i prosjektet Trygd-fobhistorie vil gi grunnlag for å ekstrahere de relevante trygdeopplysningene til FoB2000.

I forbindelse med det årlige arbeidet med å bygge opp trygdemodulen fram til år 2000, vel det bli utført kvalitets- og konsistenskontroller av mange store trygderegistre- Utvalget ser denne faglige ressursandelen som nødvendig ikke bare for å bygge opp modulen, men også for at andre fagområder i SSB skal kunne bli hjulpet til å anvende de trygdeopplysningene som er nødvendig for å etablere sine data til tellingen. Dette gjelder spesielt anvendelsen av trygdedata til oppbyggingen av arbeidsmarkeds- og inntektsstatistikken, jf. avsnittene 4 og 6 foran.

Trygdemodulen vil få anvendelse i offisiell statistikk langt utover den konkrete bruken av dataene til FoB2000, og etter utvalgets mening vil forløpsdataene i modulen trolig sprengte rammen for de typer data som det er rimelig å inkludere i en folke- og bolig telling.

8. Noen spesielle problemer

8.1 Innledning

I dette avsnittet skal det tas opp en rekke spesielle problemstillinger, som etter utvalgets mening, krever spesiell oppmerksomhet i FoB2000. Noen av disse er nært knyttet til hvilken innsamlingsmetode som velges, mens andre må behandles uansett innsamlingsmetode.

8.2 Opplysning om yrke fra registre og statistiske undersøkelser

Tidligere folketellinger som var basert på innhenting av skjema for total befolkningen har vært den viktigste kilde for opplysning om yrke i norsk statistikk. Når omlegging til registertelling skal vurderes må man derfor se på de muligheter som finnes for å skaffe opplysning om yrke eller indikatorer for yrke på annen måte. De viktigste kilder for opplysning om yrke er følgende:

a. Mikrofiler for lønnsstatistikk

Administrative registre og statistiske filer for lønnsstatistikk inneholder opplysning om yrke. Dette gjelder de fleste ansatte i offentlig sektor og noen 100 000 i privat sektor. Det arbeides nå med et nytt opplegg for lønnsstatistikk og etter de planer som foreligger skal yrkesopplysningene kodes etter den statistiske standard for yrkesgruppering. Det kommer en revidert norsk yrkesstandard fra 1.1. 1995 som er basert på ISCO 1987.

b. Administrative datasystemer

Opplysning om yrke finnes i en rekke etatsregistre, eksempler er arbeidsformidlingens registre, datasystemer for sykefravær og yrkesskade.

c. Ulike registre for godkjenning av utøvelse av et yrke

For noen yrker må utøveren ha godkjenning av offentlig myndighet. Om opplysninger fra slike registre kombineres med opplysning om næring, utdanning m.v. kan man få en god indikator for yrke.

d. Opplysning om næring og utdanning

Opplysning om næring, utdanning, inntekt m.v. kan ofte gi et grunnlag for å predikere yrke med stor pålitelighet. Dette gjelder de fleste selvstendige næringsdrivende og ansatte i små foretak innen flere tjenestenæringer.

e. Opplysning om yrke fra statistiske intervjuundersøkelser

I løpet av et år gjennomfører SSB intervjuundersøkelser som har spørsmål om yrke for omlag 50 000 personer. Disse undersøkelser kan nyttes til å gi informasjon om kvaliteten av opplysning om yrke basert på en systematisk utnyttelse av datakildene nevnt ovenfor, f.eks. innen rammen av personregnskapet.

Etter utvalgets mening er det viktig at det snarest settes i gang arbeid med å undersøke de muligheter som finnes for å skaffe opplysning om yrke i en registerbasert telling. Det er av interesse å kunne jamføre opplysning om yrke etter revidert standard med yrkesopplysningene i tidligere folketellinger. Det er aktuelt å kode yrke i tidligere tellinger om til revidert standard.

8.3 Arbeidsplass-/arbeidsreisetall

8.3.1 Tidligere tellinger

Tellingene til og med 1970

Folke- og boligtellingerne ble før 1970 gjennomført som totaltellinger ved hjelp av tellere som om nødvendig oppsøkte den enkelte oppgaveleverandør. Dette ga en viss sikkerhet for at de besvarte skjemaene ble korrekt utfylt og ikke inneholdt for mye uoppgitt.

Arbeidsplass-/arbeidsreisetall manglet i Folke- og boligtellingerne fram til og med 1960. Tellingene fokuserte på *bosatte yrkestakere* uten å stille spørsmål om arbeidssted utover det som trengtes for å få yrkestakerne gruppert etter yrke, næring, mv.

Det finnes bare få unntak til dette: I 1930-tellingen ble det registrert arbeidsted til de bosatte i Oslo-området, og på grunnlag av 1950- og 1960-tellingene har T. F. Rasmussen bearbeidet telleskjemaene for kommunene i samme området for å få fram hovedtrekkene i arbeidsreisemønsteret. "Ekstrainformasjonen" for alle disse tre tellingene gjelder bare *arbeidsreiser*, ikke antall arbeidsplasser.

Tellingen 1970 ga for første gang mulighet til å gi også *arbeidsplass*, men denne er bare i begrenset grad utnyttet i det publiserte materialet fra SSB. I 1970-tellingen innførte en ellers flere ulike definisjoner av sysselsetting, og bare for en av disse lar det seg gjøre å gi arbeidsplass-/arbeidsreisetall (arbeidsforholdet på tellingstidspunktet).

Tellingen 1970 er bearbeidet til også å kunne gi arbeidsplass for mindre enheter enn kommuner, og den er den første som er brukt til å skaffe systematiske oppgaver over arbeidsreiser mellom slike enheter. Også her har en begrenset seg til Oslo-området.

Tellingene 1980 og 1990

Disse tellingene har store svakheter hva gjelder arbeidsplass-/arbeidsreisetall som følge av tellemetoden som var en ren "posttelling", uten at de som svarte, ble fulgt opp med personlig kontakt. Dertil ble skjemaene bare i begrenset grad bearbeidet og supplert i ettertid. Dermed fikk en svært mange uoppgitte. Disse problemene ble i 1990-tellingen forsterket av at denne var en utvalgstilling.

Det er ellers grunn til å peke på at det ble foretatt en del endringer i definisjonen av arbeidsplassbegrepet 1970-90.

Det er kjørt ut svært få oppgaver for arbeidsplasser og - reiser i tellingene for 1980 og 1990 - formodentlig som følge av den lave kvaliteten - og dette har ført til at en i Oslo og Akershus stort sett ikke har brukt slike tall fra tellingene i 1980 og 1990.

8.3.2 Annet grunnlag for arbeidsplass-/arbeidsreisetall

Som erstatning for manglende arbeidsplass-/arbeidsreisedata etter 1970 har en i Oslo/Akershus foretatt spesialutkjøringer basert på arbeidstaker-/arbeidsgiverregisteret (a/a-registeret) for årene 1983, 1986 og 1988. Disse omfatter Oslo, Akershus og 20 kommuner utenfor Akershus og gir bydelstall for Oslo, kommunedelstall for Asker og Bærum og komunetall for de øvrige kommunene. Disse er satt sammen med FoB-tall for 1970 og gir et rimelig bra grunnlag for utviklingen i arbeidsreisemønsteret. De er derimot mer tvilsomme når det gjelder sysselsettingsutviklingen.

I tillegg til dette har en etablert tidsserier fra 1972 til i dag for sysselsettingsutviklingen i Oslo, Akerhus og hele landet basert på tilgjengelig sysselsettingsstatistikk (AKU-tall, nasjonale arbeidskraftregnskapstall mv.).

Det er også gjort egne uttak av arbeidsplassstall fra a/a-registeret for 1991. Dette er bearbeidet ved at bedrifter med over 250 ansatte er kontrollert med hensyn på beliggenhet flere steder i byen og tilordnet 1-sifret næringskode fra bedriftsregisteret.

Slike bearbeidinger krever uforholdsmessig store ressurser hos brukerne. Det er dertil uheldig at ulike brukere gjennom egen bearbeidelse av offentlig registre kan komme til å operere med forskjellige tall for arbeidsplasser/arbeidsreiser. Det er på denne bakgrunn faglig og samfunnsøkonomisk fordelaktig å få etablert et grunnlag som kan gi en felles, landsdekkende arbeidsplass-/arbeidsreisestatistikk.

8.3.3 Valg av totaltelling/utvalg ved arbeidsplass- og arbeidsreisestatistikk

Praksis har vist at folketellinger basert på utvalg og uten et visst innslag av personlig kontakt med oppgaveleverandørene ikke gir gode arbeidsplass-/arbeidsreisetall. Eksempel på dette får en ved å sammenlikne tellingene i 1970 med henholdsvis 1990 og 1980. Tallet på bosatte yrkestakere er imidlertid rimelig bra uavhengig av tellemetode.

En oppgaveinnsamling som i 1970 er imidlertid svært omstendelig og kostbar og er neppe realistisk ved fremtidige tellinger. Et ekstra problem ved metoden er at den må gjentas for hver ny telling ettersom svært lite av det arbeidet som nedlegges i en telling, kan nyttiggjøres senere.

Innsamlingsmetoden fra 1970 er således urealistisk. Metodene for å sikre arbeidsplass-/arbeidsreisetall fra 1980- og 1990-tellingene er også ubrukbare. Særlig sistnevnte har svakheter på grunn av

utvalgsmetoden. Skal en få arbeidsplass- og arbeidsreisetall av en tilstrekkelig kvalitet og med et realistisk ressursforbruk, er det nødvendig å gå helt nye veier. I denne sammenheng peker register-tellinger seg ut.

8.3.4 Forutsetninger for bruk av registertellinger for arbeidsplass-/arbeidsreisestatistikk

Av de aktuelle registrene er det kun a/a-registeret som har bedriftsinndeling, men den lokale enheten i dette registeret er knyttet til kommunenivået. Etter dagens regelverk er det ingen krav til oppdeling av enheter med virksomhet i samme kommune og næring. For å kunne lage arbeidsplassstatistikk på lavere geografiske nivåer enn kommuner, vil det derfor være nødvendig med en endring av forskrifte- ne for a/a-registeret. Det vil videre være nødvendig med en systematisk gjennomgang av a/a-registeret med hensyn på å implementere en slik ny bedriftsdefinisjon og å fordele arbeidstakerne på de nye enhetene. Endelig må de enkelte enheter knyttes til det aktuelle geografiske nivå (grunnkrets, bydel).

I tillegg til dette må en sikre at også de selvstendige, som ikke omfattes av arbeidsgiverregisteret, blir inkludert.

En slik oppgradering av arbeidsgiverregisteret kan gjøres på ulike nivåer. Det største behovet for denne typen statistikk har de kommunene som har egne bydeler. Et alternativ vil dermed være å la disse bydelene behandles på samme måte som dagens kommuner. En slik endring vil berøre alle arbeidsgivere med avdelinger i minst en av disse kommunene. Et mer omfattende alternativ er å la a/a-registeret ta i bruk bedriftsdefinisjonen fra Bedriftsregisteret. Dette betyr at all virksomhet som er fysisk og/eller næringsmessig adskilt, skal skilles ut som egen arbeidsplass. Disse arbeidsplassene må så tilordnes kode for grunnkrets eller koordinatfesting av selve adressen.

8.3.5 Utvalgets konklusjon

Tall for arbeidsplasser og arbeidsreiser på nivå under kommuner, vil kreve en meget kostbar innsam- lingsmetode dersom opplysningene skal samles inn på skjema. Utvalget ser det derfor som rimelig at slike opplysninger må hentes inn fra administrative registre. Dette vil imidlertid kreve en betydelig opprusting av eksisterende registre. Dette gjelder særlig a/a-registeret, der det også vil være nødvendig med en forskriftsendring. Utvalget mener en slik opprusting må sees i sammenheng med innføringen av det nye enhetsregistersystemet, der arbeidsgiverregisteret skal være et tilknyttet register.

8.4 Innvandrersstatistikk

De ca. 200 000 innvandrerne bør i statistikk ikke bli behandlet som en ensartet gruppe. I mange sammenhenger er forskjellene innvandrerne i mellom mye mer påfallende enn forskjellen mellom innvandrerne samlet og resten av befolkningen. En innvandrersstatistikk som ikke er brutt ned i små grupper (først og fremst nasjonalitetsgrupper), er derfor som oftest av liten verdi.

En vanlig innvandrersstatistikktabell har nasjonalitet (statsborgerskap, fødeland e.l.) i forspalten. De minste nasjonalitetsgruppene som da vises i en 1-siders tabell, er på om lag 500 personer. Hvor mange av disse som er yrkesaktive eller som tilhører andre interessante undergrupper, vil variere. Men uansett om tallet er 100, 300 eller 500, får utvalgsmetoder av forskjellig slag problemer med å fange opp slike små grupper på en tilfredsstillende måte.

Noe av det som særmerker innvandrerne, er at de bor mye mer sentralt enn den norske befolkningen, og i de store kommunene. Utvalgstillinger som i 1990 (med lavest utvalgsprosent i de største

kommunene) rammer statistikk om alle små grupper, men pga. bosettingsmønsteret rammes innvandrerstatisikken spesielt hardt.

I forhold til kostnadene får innvandrerstatisikken lite igjen for en utvalgstelling. Det er grunnlag for å si at hvis en bestemmer seg for å la FoB2000 bli en utvalgstelling så har en også bestemt at hensynet til innvandrerstatisikk ikke skal telle særlig mye.

Bruk av skjema har sine negative sider sett fra et innvandrerstatisikksynspunkt. Stikkord i denne sammenhengen er manglende norskkunnskaper/eventuelt ekstrautgifter med oversetting m.v., til dels dårlig svarprosent av kulturelle og andre grunner. Men forutsatt at skjema er enkle, kan de brukes til å tette huller i registre (gjelder f.eks. utdanningsopplysninger). Ellers kan skjemaundersøkelser som er spesialutformet for å passe innvandrere, være av verdi (aktuelt er leveårsundersøkelser).

Det er altså grunnlag for å si at full satsing på registertelling vil gagne innvandrerstatisikken mest. Nest beste alternativ er kanskje at midler bevilges til en egen skjemaundersøkelse blant innvandrere. Utvalgstellinger etter modell av FoB90 ser ut for å være det dårligste alternativet.

8.5 Behov for statistikk for små områder

Innen en rekke felter har behovet for finere regionale inndelinger blitt stadig større. I de senere år er stadig større ansvar blitt desentralisert til fylkeskommunalt, kommunalt eller lavere nivå. Innen samfunnsvitenskapene legges det stadig større vekt på romlige variasjoner og nærmiljøets betydning. Også innen næringslivet har det vist seg behov for markedssegmentering. Utvalget mener derfor at det vil bli et økende behov for statistikk for små områder. Disse områdene kan dessuten variere fra en problemstilling til en annen. Tradisjonelt har folke- og boligtellinger spillt en viktig rolle ved produksjon av statistikk for små områder med krets nivå som det laveste nivå. Utvalget mener at dette aspekt også er viktig i FoB2000, uansett innsamlingsmetode. Dessuten mener utvalget at et nytt boligregister kombinert med bruken av et passende utvalg av GIS-rutiner, vil gi helt nye muligheter for fleksibel og brukervennlig presentasjon av statistikk for små områder. Etter utvalgets mening, bør det legges ned en del arbeid i å sikre at disse muligheter utnyttes i høyere grad enn tilfellet har vært til nå.

9. Forslag om bedre oversikt over kvalitet og kostnader

9.1 Innledning

I de foregående avsnittene har utvalget beskrevet noen muligheter og begrensninger ved å basere FoB2000 på administrative registre. For å legge fram et velbegrunnet forslag om innsamlingsmetode, trengs det imidlertid i tillegg en betydelig bedre oversikt over kostnader knyttet til det arbeid som må gjøres med registrene for at de skal kunne danne grunnlag for en telling av rimelig god kvalitet. Noe lignende kan sies om kostnader.

9.2 Kvalitet

Når det gjelder kvalitet, må det tas hensyn til både sammenlignbarhet mellom tidligere tellinger og sammenlignbarhet med sektorstatistikken. Tidligere har det første hensynet veid tyngst. I vurderingen av FoB90 ble det av mange planleggere kritisert at tall fra tellingen ofte var forskjellige fra tall som

planleggerne hadde fått fra sektorstatistikken, og som ofte var basert på registre. Utvalget venter at dette problem vil øke i framtiden når stadig flere sektorer baserer sin statistikk på administrative data. Blant forskere er det imidlertid fortsatt behov for sammenlignbarhet med tidligere tellinger. Utvalget forelår å løse denne konflikten ved å basere tellinger på de registre som brukes i sektorstatistikken, og kombinere tellingen med en utvalgstilling som blant mange andre formål også sikrer sammenlignbarhet med tidligere tellinger for et utvalg av personer. Hvor stort utvalget bør være, er bl.a et kostnads-spørsmål som bør utredes i løpet av 1995. En annen mulighet er at visse kjennemerker i registrene kan føres tilbake til 1967 og 1970 og disse kjennemerker kan kobles til FoB70 og FoB80. Kostnader knyttet til en slik løsning kan utvalget ikke anslå. Et annet problem knyttet til kvalitet er at meget få seksjoner i SSB har god dokumentasjon av kvaliteten til de registre hver enkelt seksjon bruker i statistikkproduksjonen. I FoB 2000 blir det nødvendig å koble flere av disse registrene på tvers av seksjoner, noe som vil føre til enda større kvalitetsproblemer. Utvalget mener derfor at det bør settes i gang arbeid med å kartlegge kvaliteten til registrene, både i forbindelse med de enkelte sektorstatistikker og på tvers av disse. Endelig vil utvalget bemerke at SSB er ansvarlig for den statistikk som produseres, uavhengig av om den er basert på gode eller dårlige registre. Utvalget mener derfor at det er helt nødvendig å utføre en omfattende kvalitetkontrollundersøkelse i forbindelse med FoB2000.

9.3 Kostnader

Når det gjelder kostnader, har SSB omfattende erfaring med å sette opp kostnadsoverslag for en totaltelling. Når det gjelder registerbasert statistikk, synes kunnskapene adskillig mer begrenset. Seksjonene kan bare i liten grad gi pålitelige opplysninger om kostnader, som til nå har vært knyttet til registerbasert statistikk. Utvalget frykter at dette har ført til alvorlig underestimering av de reelle kostnader. Imidlertid ser det ut som om seksjonene nå har bedre grunnlag for å kunne anslå kostnadene knyttet til det framtidige arbeid som må gjøres for å få tilfredsstillende kvalitet på registrene. Dette arbeid bør startes i forbindelse med de aktiviteter som er planlagt for 1995. Målet må være å komme fram til et anslag for behovet for innsats i årene fram til "tellingen" i år 2000.

I Tabell 1 har utvalget foreslått en tabell over kostnader ved registerbasert telling kombinert med en tilleggs-/kvalitetsundersøkelse på ca. 100 000 personer. En slik oversikt kreves, som et minimum, for å kunne legge fram et velbegrunnet forslag om innsamlingsmetode. Tallene i tabellen er meget foreløpige og må betraktes som "startverdier" i en iterativ administrativ prosess som må konvergere i løpet av 1995. I denne prosessen må alle involverte seksjoner legge fram forpliktende anslag på hvor mye ressurser som må settes inn for å få registre av rimelig god kvalitet.

9.3.1 Noen kommentarer til de foreløpige tallene

Kostnader knyttet til etablering av et boligregister har utvalget ingen formening om. Ellers er det å bemerke at av de totale utgifter på 24.2 mill kroner blir 7.1 mill kr. brukt til styrking av sektorstatistikken og 3.8 mill kr. brukt til metoder, kvalitetskontroll o.l. Dette er en betydelig høyere andel enn ved tidligere tellinger. Utgifter til den sentrale FoB-enheten avhenger mye av hvilken rolle den enheten vil få. Utvalget har derfor tidligere foreslått at denne rollen avklares i løpet av 1995. Når det gjelder midler avsatt til nødvendig styrking av registrene, har disse vært forelagt de respektive seksjoner som har "godkjent" dem som rimelige "startverdier", som vil bli justert i løpet av 1995. Utgiftene til en tilleggsundersøkelse er basert på kostnadsoverslag for post- og intervjuundersøkelse. I løpet av 1995 bør driftsutgiftene fordeles finere enn tilfelle er her.

Tabell 1. Foreløpig oversikt over kostnadene ved en registerbasert Folke- og bolig telling i år 2000. Tusen kr.

	I alt	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
1. Sentral FoB-enhet - Formidling - Egen datainnsamling	5300	300	500	500	800	800	800	800	800
2. Styrking av sektorstatistikk Opprusting og kvalitetssikring av administrative registre innen: - Befolkning - Utdanning - Und. om utdanning i utlandet - Sysselsetting - Inntekt - Trygd - EDB	1250 450 1000 1500 1250 400 1250	250 130 300 300 250 100 250	250 80 300 300 250 100 250	250 80 300 300 250 100 250	250 80 500 300 250 100 250	250 80 500 300 250 100 250			
3. Større undersøkelse som skal dekke en rekke formål Datainnsamling - Postundersøkelse - Intervjuundersøkelse - Planlegging m.m.	1000 400 1250			250	250	250	1000 400 250	250	
4. Metoder	1150	150	250	250	250	250			
5. Drift	8000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
I ALT	24200	2630	2980	3230	4030	4030	3450	2050	1800
6. Etablering av et boligregister	?								

Statistisk sentralbyrå

Oslo
Postboks 8131 Dep.
0033 Oslo

Tlf.: 22 86 45 00
Fax: 22 86 49 73

Kongsvinger
Postboks 1260
2201 Kongsvinger

Tlf.: 62 88 50 00
Fax. 62 88 50 30

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway